

1946–2006 Sextio år för världens barn

unicef

Innehåll

- 3** Förord
- 4** *1946–1959*
UNICEF: Barnens
FN-organ
- 10** *1960–1979*
Utvecklingsdecennierna
- 16** *1980–1989*
Barns överlevnad och
utveckling
- 22** *1990–1999*
Barns rättigheter erkänns
- 28** *2000–2006*
Barn i centrum för
millenniemålen
- 34** *Inför framtiden*
Tillsammans för barnen

Denna historiska översikt ges ut för att fira UNICEF:s 60-årsjubileum. Den visar, årtionde för årtionde, hur arbetet med att hjälpa barn över hela världen har utvecklats sedan andra världskriget. Den skildrar UNICEF:s insatser mot bakgrund av de snabba politiska, sociala och ekonomiska förändringarna – och blickar framåt mot 2015, tidsgränsen då millenniemålen ska vara uppnådda. Arbetet för att uppnå målen kommer att förändra miljoner barns liv. De fyra första kapitlen publicerades första gången i *The State of the World's Children 1996* och har reviderats och omarbetats till denna översikt. Materialet i dessa kapitel bygger på Maggie Blacks historiska forskning om UNICEF som finns med i hennes böcker: *Children First: The Story of UNICEF, Past and Present* (Oxford University Press, 1996) och *The Children and the Nations: The Story of UNICEF* (UNICEF, 1986).

Förord

UNICEF föddes ur andra världskrigets förödelse. Sedan starten 1946 har organisationen outtröttligt arbetat för att förbättra barns liv genom att skydda dem mot övergrepp, bota sjukdomar, ge dem mat och möjligheter till utbildning och utveckling.

Barns överlevnad, skydd och utveckling är allmängiltiga och livsnödvändiga krav som står i centrum för millenniemålen, de centrala målen för mänsklig utveckling under det kommande decenniet. UNICEF strävar efter att förverkliga målen för varje enskilt barn. Denna historiska rapport lyfter fram organisationens arbete under de senaste sex decennierna, både framgångar och motgångar, i en värld som ständigt förändras.

Idag, när våld, fattigdom och sjukdomar förstör livet för miljoner barn, kan det vara värdefullt att se bakåt i tiden på de framsteg som har gjorts. Med detta i ryggen kan vi med kraft anta de utmaningar vi står inför idag och i framtiden. De här sidorna visar vårt åtagande och vårt hopp – och framför allt vårt beslut att tillsammans med andra skapa en värld som är anpassad för barn.

Ann M. Veneman
Generaldirektör
UNICEF, FN:s barnfond

© UNICEF/FN006-00013/Poulsen

1946–1959

Barn

får hjälp att återhämta sig efter krigets härföringgar. Bergen-Belsen, Tyskland.

Hjälparbetet

omfattar hela Europa och delar av Asien. Kina.

Den 11 december 1946 proklamerar det internationella samfundet en ny etik för barns skydd och omvårdnad. FN:s internationella barnfond för katastrofer (UNICEF) grundas för att vidta åtgärder för de miljoner flyktingbarn som efter andra världskriget står utan mat och tak över huvudet. Under de följande 15 åren utvecklas UNICEF från att vara en fond för nödställda till ett utvecklingsorgan som åtagit sig att bekämpa hunger och sjukdom och arbeta för barns rättigheter över hela världen.

UNICEF:s historia är en historia om barn som förlorat och återfått sin barndom, om barn som fått mat och skydd. Det är historien om hur mycket gott människor kan göra när de enas i kampen för att skydda de yngsta och mest utsatta medborgarnas rättigheter.

Det är också historien om en organisation som kom till av en slump. Förenta nationerna bildades 1945, en händelse som betecknade början på en tidsperiod då idealet var internationellt samarbete. Den utlösande faktorn var förödelsen efter andra världskriget, men bakom detta låg en långsiktig önskan om att främja världsfreden. Det fanns dock inte någon tanke på att bilda en särskild organisation för barn inom FN.

Under vintern 1946-1947 hade miljoner människor i Europa fortfarande inte tak över huvudet, kläder eller mat. Barnen hade det särskilt svårt. I några drabbade områden

UNICEF: Barnens FN-organ

Bistånd

börjar med förnödenheter.
Grekland.

1948

UNICEF ger bistånd till 500 000
palestinska internflyktningbarn.

1953

UNICEF blir ett per-
manent FN-organ.
Mjök från UNICEF,
Guatemala.

dog hälften av barnen före sin ettårsdag. De allierade förutsåg att krigsslutet skulle innebära utbredd ödeläggelse och hade 1943 bildat United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA) för att ge allmänt bistånd.

Under UNRRA:s sista möte som hölls i Genève 1946, höjdes röster om vad som skulle hända med Europas barn. Ludwik Rajchman, den polske delegaten, var särskilt värtalig och mötet biföll hans förslag om att UNRRA:s överblivna resurser skulle läggas på arbete för barnen genom en internationell barnfond, United Nations International Children's Emergency Fund, "ICEF". Därför anses Rajchman vara UNICEF:s grundare. Den generaldirektör som utsågs, Maurice Pate, ställde ett villkor för att åta sig uppdraget. Han krävde att det inte skulle finnas några förbehåll för vart biståndet (främst torrmjök) skulle gå, utan att UNICEF skulle ge samma stöd till barnen, i såväl de segrande som de besegrade länderna. Därefter bildades UNICEF genom en resolution i FN:s generalförsamling den 11 december 1946. Det blev resolution nummer 57(I).

Några av de viktigaste tidiga programmen med stöd från UNICEF startades i östeuropeiska länder (Polen, Rumänien och före detta Jugoslavien) och i Tyskland. Under senare delen av 1940-talet gav UNICEF bistånd till båda sidor i inbördeskrigen i

Kina och Grekland. Organisationen sände också hjälp till barn som drabbades av konflikten i Mellanöstern.

UNICEF bildades för att hjälpa barn som drabbats av krig, men organisationen levde vidare och kunde ta på sig en betydligt bredare roll. FN:s medlemsstater hade inte för avsikt att låta UNICEF leva vidare efter att nödsituationen efter kriget var löst. Men i resolutionen för organisationens grundande hade de lagt in frasen "i syfte att främja barns hälsa i allmänhet". Denna förklaring skulle senare ge UNICEF en permanent roll som ledare för ett omfattande arbete med att kontrollera och förebygga sjukdomar som drabbar barn.

När det 1950 var dags för FN att lägga ner "ICEF" bildades en påtryckningsgrupp för att rädda organisationen. Denna gång var det de nya utvecklingsländerna som yttrade sig. Delegaten från Pakistan frågade, hur uppgiften att vidta internationella åtgärder, kunde betraktas som fullgjord, när så många miljoner barn i Afrika, Asien och Latinamerika dog av sjukdom och svält – inte på grund av krig, utan på grund av det uråldriga problemet med fattigdom. Vädjan hörsammades även denna gång. Generalförsamlingen bekräftade 1953 att organisationen var en permanent del av FN:s organisation. Det var den första milstolpen i UNICEF:s historia.

© UNICEF/NDP/008/Kaufman

1954

Den amerikanske artisten Danny Kaye blir UNICEF:s förste ambassadör. Thailand

© UNICEF/NDP/008

1959

FN godkänner deklarationen om barnets rättigheter. Ett tuberkulostest, Indien

UNICEF slopade nu orden International och Emergency från sitt namn och blev helt enkelt Förenta nationernas barnfond (men den ursprungliga förkortningen bibehölls). Organisationen övergav aldrig de barn som befann sig i kris på grund av krig, konflikter, torka, svält eller någon annan katastrof. Men uppdraget utökades när den postkoloniala tidsepoken kom med en ny utmaning.

Under senare delen av 1950-talet och det tidiga 1960-talet blåste förändringens vindar bort det mesta av det som återstod av den koloniala ordningen i Afrika och Karibien. I FN manade USA:s president John F. Kennedy till ett slut på fattigdomen i de länder som då nyligen hade börjat kallas "utvecklingsländer". UNICEF antog utmaningen på barnens vägnar. Det var den andra viktiga markören i UNICEF:s historia.

Under den så kallade utvecklingsperioden omdefinierades barnfrågan. Barn hade tidigare betraktats som föremål för rent humanitära insatser och medmänsklighet. Det kunde gälla nödställda eller fattiga barn som behövde tas omhand eller få extra stöd. Liksom flyktingar, äldre människor eller människor med funktionshinder, betraktades de som en särskild grupp. Men enligt det nya utvecklingsperspektivet var barn inte en separat fråga; de var i stället en del i alla frågor. Bland de svältande, sjuka, undernärda, dåligt klädda, hemlösa och nödställda, fanns det alltid barn. Och om barnen inte var föräldralösa eller övergivna, kunde de aldrig behandlas åtskilda från sina föräldrar och familjer, särskilt inte från sina mödrar.

I detta perspektiv var ett uppdrag för barnens räknning inte längre en enkel och isolerad uppgift. Att hjälpa olika länder att i sin tur hjälpa barnen krävde engagemang inom många humanitära områden. Arbetet innebar naturligtvis att inrätta tjänster för att hjälpa barn direkt, som till exempel mödravård, barnhälsovård och grundläggande utbildning. Men det krävde också tjänster som inte enbart var till för barn, som till exempel vatten och sanitet, sanering av slumområden och kåkstäder samt kreditgivning till kvinnliga entreprenörer.

Samma breda hållning gällde för politiken. Alla frågor som rörde hela samhällen – jordbruk, industrialisering, befolkningsökning, kvinnors rättigheter, uttömning av miljöresurser och urbanisering – påverkade också barnen. Listan blev ständigt längre och omfattade nationell skuldsättning, strukturanpassning och den förändring som följde efter kalla kriget.

UNICEF:s åtgärder mot barnens problem utvecklades till att bli en del i det alltmer omfattande arbetet för utveckling och för att utrota fattigdomen. Men inom denna bredare uppgift argumenterade UNICEF för att barnen skulle skiljas ut, eftersom de led allra mest av fattigdom. Det är bland barnen som man tydligast ser fattigdomens konsekvenser.

1950-TALETS MASSKAMPANJER MOT SJUKDOMAR

Frasen "i syfte att främja barns hälsa i allmänhet" fanns med i resolutionen som låg till grund för bildandet av UNICEF. Därmed banades vägen för att organisationen skulle kunna delta inte bara i projekt för att ge barn mat, utan också i allmänna hälsoprogram.

Under andra världskriget och tiden efter kriget hade sjukdomarna ökat våldsamt bland de försvagade befolkningarna. Särskilt hade olika former av tuberkulos, "den vita pesten", nått epidemiska proportioner. Ett exempel är Polen, där antalet dödsfall hos barn på grund av tuberkulos ökade fyrfaldigt under kriget.

Skandinaviska Röda korset sökte hjälp hos UNICEF till en internationell tuberkuloskampanj, för att vaccinera alla barn i Europa som ännu inte smittats.

Detta kom att bli både den största vaccinationskampanjen någonsin, och den första kampanj där vaccinet med Calmette-Guérins bacill (BCG) användes utanför den kontrollerade kliniska miljön.

Med den internationella tuberkuloskampanjen påbörjade UNICEF sitt hälsovårdande arbete, utöver att ge nödställda barn mat. I övergången mellan 1940- och 1950-talet var kampen för att kontrollera eller utrota epidemier det dominerande motivet i internationella hälsokampanjer. De förändrade UNICEF:s prioriteringar genom att organisationens program utökades geografiskt till länder i Mellanöstern, Sydasiens, Östasiens och Stilla havsområdet samt Latinamerika och Västindien. Det gjorde att UNICEF ändrade inriktning, från att ha gett katatsrohjälp till att bygga upp långsiktig, förebyggande hälsovård.

Ett särdrag som gör UNICEF unikt i FN-systemet är det nätverk av 37 nationalkommittéer som har stöttat och främjat organisationens arbete för att förbättra barns liv.

USA:s kommitté bildades 1947 och var därmed den första. Efter hand som Europas länder återhämtade sig efter andra världskrigets förödelse, bildades nationalkommittéer i bland annat Belgien, Tyskland, de skandinaviska länderna, Italien, Nederländerna och Storbritannien. I dag finns det nationalkommittéer över hela Europa, liksom i Australien, Hong Kong, Israel, Japan, Nya Zeeland och Sydkorea.

Varje kommitté har sin egen struktur. Några är helt oberoende av landets regering; andra är praktiskt taget underavdelningar till utrikesdepartementet. Även om varje nationalkommitté är unik, delar de alla ett gemensamt uppdrag: att främja och presentera UNICEF i sitt eget land, öka medvetenheten om den situation som barnen står inför i världens fattiga länder och att samla in pengar till UNICEF:s utvecklingsarbete.

Under sina första verksamhetsår koncentrerade nationalkommittéerna det mesta av sitt arbete på att sälja julkort och skapa nätverk av frivilliga stödgrupper. Senare blev de djupt engagerade i större kampanjer, som den mycket framgångsrika kampanjen mot svält och den berömda *Trick-or-Treat for UNICEF*-kampanjen. På senare tid har kommittéerna fortsatt att utvecklas och förändras. De spelade en avgörande roll i arbetet med att övertala regeringar i olika länder att ratificera FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). De ledde också aktionen mot personminor och samordnade i oktober 2005 lanseringen av den globala kampanjen *Unite for Children. Unite against Aids*.

Under 1990-talet blev den frivilliga sektorn mer framträdande. Samtidigt inträffade allt fler katastrofer. Detta medförde att kommittéerna och andra samarbetspartners inom den privata sektorn kunde samla in betydligt mer pengar till UNICEF. Mellan 1990 och 1992 ökade nationalkommittéernas och frivilligorganisationernas bidrag med 40 procent, eller mer än 80 miljoner dollar. År 1994 utgjorde den icke-statliga inkomsten från kommittéerna, kortförsäljningen och den privata sektorn 327 miljoner dollar av UNICEF:s totala inkomst på en miljard dollar. Resultatet blev att UNICEF:s inkomst ökade i en tid då det multilaterala biståndet reducerades.

Det ekonomiska bidraget från kommittéerna är fortfarande mycket betydelsefullt. I slutet av 2005 bidrog de med hela 37 procent av UNICEF:s totala inkomst. Nationalkommittéernas insatser är en viktig del i kampen för alla barns rättigheter. Kommittéernas ekonomiska bidrag innebär att UNICEF kan göra ännu mer för barnen. Deras informationskampanjer och opinionsbildande arbete innebär också att engagemanget för barns rättigheter och kunskapen om vad UNICEF står för ökar i olika målgrupper, både bland barn och vuxna.

Det viktigaste under UNICEF:s första år, var att samla in pengar och öka medvetenheten om barns svåra situation världen över för att organisationen skulle kunna förändra barns liv. Det engagemang och den optimism som drev arbetet framåt under de första åren, drog många begåvade, resursstarka personligheter till UNICEF:s verksamhet. Danny Kaye, en berömd skådespelare och komiker från USA, var troligen den mest kända av dessa tidiga förespråkare.

Rekryteringen av Danny Kaye var resultatet av att han och dåvarande generaldirektören Maurice Pate av en händelse möttes på ett flyg mellan London och New York. Planet fattade eld mitt ute över Atlanten och under de timmar som det tog att flyga tillbaka till Irland för reparation, talade Maurice Pate med Danny Kaye om UNICEF.

Skådespelaren, som hade blivit berömd tack vare sin otroliga förmåga att få barn att skratta, blev fångad av det han hörde. Några månader senare gick han med på att använda en del av den semester han skulle ha i Asien, till att besöka några hälso- och näringsprogram. Tanken dök upp att han skulle ta med en kamera och personal och filma sina möten med barnen i Asien. Paramount Pictures erbjöd sig att finansiera projektet, släppa filmen kommersiellt och skänka förtjänsten till UNICEF. Innan Danny gav sig iväg på resan utsågs han till UNICEF:s ambassadör. Det var det första diplomatiska uppdraget i sitt slag, och filmen, *Assignment Children*, blev en enorm succé. Den var början till att Danny

blev den allra viktigaste kända personen som hjälpte till att föra fram UNICEF:s uppdrag. Han bidrog till att organisationens namn blev ett välkänt begrepp för miljontals människor över hela världen.

Danny Kaye verkade som UNICEF-ambassadör från 1953 fram till sin död 1987. Många andra kända personer – musiker, skådespelare och idrottsmän – har gått i hans fotspår. Skådespelaren Sir Peter Ustinov utnämndes till UNICEF-ambassadör 1968 och var hängiven sitt uppdrag fram till sin död 2004. Liv Ullmann blev den första kvinnliga ambassadören 1980. Audrey Hepburn utsågs under senare delen av 1980-talet och reste vida omkring till svältdrabbade länder i Afrika. Efter hennes död 1993 grundades en minnesfond i hennes namn för att ge stöd till afrikanska barn i kris. Andra framstående artister, som med sin tid och sitt engagemang har bidragit till organisationens arbete, är Harry Belafonte, Roger Moore, Vanessa Redgrave, Angélique Kidjo, David Beckham, Shakira, Roger Federer, Jackie Chan och många fler.

Dessa artister är kända för många olika talanger och prestationer, men de delar alla samma engagemang för att förbättra livet för barn över hela världen. De kan vädja direkt till makthavare att åstadkomma förändring. De använder sin talang och berömmelse för att samla in pengar, tala för barnens sak och stödja UNICEF:s uppdrag att säkerställa varje enskilt barns rätt till hälsa, utbildning, jämställdhet och skydd.

Utrotningen av framboesi

Framboesi var den sjukdom som försvann först och snabbast tack vare en masskampanj. Det var en mycket smärtsam sjukdom som spreds av en mikroorganism och kunde leda till total invaliditet. Den förekom i tropiska, fattiga och avlägsna jordbruksområden och smittade via skador i huden. Under första delen av 1950-talet fanns det troligen runt 20 miljoner fall världen över, mer än hälften i Asien. I och med att penicillinet upptäcktes blev det möjligt att på ett effektivt sätt bota sjukdomen. En injektion räckte för att läka de hemska röda såren, och några till gjorde att sjukdomen botades helt.

Den kampanj mot framboesi som UNICEF var mest inblandad i ägde rum i Indonesien. Mobila team med utbildade hälsoarbetare sökte upp dem som drabbats av sjukdomen, och professionell sjukvårdspersonal behandlade dem. I slutet av 1955 behandlade dessa team

mer än 100 000 fall av framboesi per månad. På samma sätt botades nästan en miljon fall i Thailand, och det blev uppenbart att det fanns en möjlighet att helt utrota framboesi i Asien. De framgångsrika kampanjerna mot sjukdomen fortsatte under hela 1950-talet. Det är inte många sjukdomar som har angripits så hårt under så kort tid. I slutet av 1958 hade 30 miljoner fall av framboesi botats över hela världen.

Kampen mot tuberkulos, trakom och malaria

Det faktum att framboesi utrotades helt, sporrade till andra kampanjer, bland annat en ny kampanj mot tuberkulos. I mitten av 1950-talet testades varje månad 3,5 miljoner barn över hela världen för tuberkulos och mer än en miljon vaccinerades. Trakom angreps också. Denna ögoninfektion som drabbade upp emot 400 miljoner människor världen över, behandlades i stor skala med antibiotisk salva.

Även malaria prioriterades. Vid mitten av seklet hade sjukdomen nått sitt högsta antal sjukdomsfall med 200 miljoner dödsfall varje år. Malaria trängdes tillbaka genom att människors hem besprutades med DDT, ett starkt bekämpningsmedel.

Entusiasmen för att hantera sjukdomar genom tekniska ingripanden, kom att gälla även undernäring. När undersökningar under första delen av 1950-talet visade att undernäringen var omfattande bland barn på den afrikanska kontinenten, var de internationella hälsoexperterna så inställda på den hjältemodiga bekämpningen av sjukdomar, att de uppträdde som om även undernäring var en epidemi. De satte medicinska etiketter på fenomenet, kwashiorkor och marasm, och den medicin de förskrev var protein. En av de mest lättillgängliga formerna av protein var mjölk. UNICEF var fortfarande starkt engagerat i att förse barn med mat, och under organisationens två första decennier var huvuduppgiften att tillhandahålla mjölk.

Masskampanjerna var mycket framgångsrika när det gällde att få ner antalet fall av infektionssjukdomar bland både barn och vuxna. I Sri Lanka (dåvarande Ceylon) till exempel, sjönk antalet dödsfall på grund av malaria, från 1 300 per miljon invånare till noll, mellan 1945 och 1960. Kampanjerna var så framgångsrika att de under det kommande decenniet ibland fick skulden för att ha satt igång en befolkningsexplosion. Men erfarenheten började nu visa att kampanjerna inte var så perfekta som den allmänna bilden gav intryck av.

När det gällde att upprätthålla de hälsofrämjande nätverk som behövs för att fortsätta behandla sjukdomar på ett effektivt sätt, hade kampanjledarna underskattat de praktiska problemen och den mänskliga faktorn. Under 1950- och 1960-talen rådde en övertro på teknik och snabba lösningar. Internationella hälsoentusiaster trodde att de med tillräckliga resurser, bättre epidemiologisk övervakning och strategiska finesser kunde utrota alla sjukdomar. Specialisterna inom sjukvården var, liksom sina kollegor på andra områden, oförberedda på de utmaningar som utveckling innebär.

När människor såg att smärtsamma symtom snabbt försvann, som i fallet med framboesi, ville de gärna samarbeta i kampanjer mot sjukdomar. Flera av dem hade stor framgång; den allra största var att man totalt lyckades utrota smittkoppor. Men i samband med andra sjukdomar, när människor inte alltid kunde se att botemedlet fungerade direkt, var de mindre benägna att ändra sitt beteende. Malaria var därför en stor utmaning.

Den omfattande kampanjen mot malaria som Världshälsoorganisationen (WHO) och UNICEF påbörjade 1955, misslyckades till slut. De ledande upphovsmännen felbedömde både människors och malariamyggs vilja att bo, äta, sova och uppträda enligt tekniska antaganden. Till sist tvingades de som stred mot malaria att acceptera, att om inte framstegen backades upp och befästes av grundläggande service, så var det nästan omöjligt att "påtvinga" en befolkning hälsa – om det inte gällde en geografiskt begränsad befolkning, som till exempel i ett flyktingläger. Men det skulle ta åtminstone ännu ett decennium innan man helt hade tagit lärdom av detta.

© UNICEF/H058-0005

Stöd

för den globala kampen mot malaria. *En hälsoarbetare sprayar mot myggor, Ecuador.*

1960–1979

1962

Att se till hela barnet: livsmedelsförsörjning, hälsa, familj och utbildning. *Burma.*

© UNICEF/0048/0003

© UNICEF/0001/NAE/Burman

1965

UNICEF öronmärker halva sin Afrikabudget till utbildning. *Nigeria.*

© UNICEF/0048/0002

När världen inriktar sig på social och ekonomisk utveckling befäster UNICEF sin roll som global organisation med stor erfarenhet av att praktiskt genomföra åtgärdsprogram för barn och ge länder materiellt bistånd, såsom fordon, vaccin och skolmateriel. UNICEF får 1965 Nobels fredspris för sitt arbete i konfliktdrabbade länder. Perioden avslutas med Internationella barnåret 1979, då UNICEF är den viktigaste aktören i det nödställda Kambodja.

I januari 1961 bestämde sig FN för att 1960-talet skulle bli ett utvecklingsdecennium. Det var en tid i förändring. Länder i den snabbt avkoloniserade utvecklingsvärlden började göra sig gällande på den internationella arenan. En ny period av samarbeten mellan olika länder tog sin början. I denna nya världsbild ansågs det moraliskt oacceptabelt att en del av mänskligheten levde gott medan andra levde i fattigdom. Men det fanns också ett strategiskt motiv. I samband med den ideologiska konfrontationen mellan öst och väst, utnyttjades löftet om att lindra fattigdomen som ett vapen för att bilda allianser.

När de nya länderna kastade sig in i sin nyvunna frihet (17 före detta kolonier i Afrika blev självständiga bara under år 1960) rådde en atmosfär full av spänning och hopp. Utvecklingsländerna som hade brutit sig loss från sin ställning som kolonier, behövde nu ta sig ur fattigdomen. För att klara det behövde de bistånd från sina rikare grannar, i form av ekonomiskt stöd och teknisk hjälp till industrialisering. Därför uppstod en strävan mot utveckling,

Utvecklingsdecennierna

1965

UNICEF:s generaldirektör Henry Labouisse: "Välfärden för dagens barn är tätt kopplad till freden i morgondagens värld."
Generaldirektören tar för UNICEF:s räkning emot Nobels fredspris. Norge.

1971

Extra mat distribueras till flyktingar från östra Pakistan (nuvarande Bangladesh). *Indien.*

1975

När handpumpen "India Mark II" uppfanns förändrades livet i byarna. *Indien.*

ett koncept som tillsammans med mer traditionella föreställningar om ekonomiska investeringar innefattade ett visst mått av moral och medmänsklighet.

UTVECKLINGEN FÖRS FRAMÅT

Under den senare delen av 1950-talet hade FN börjat anpassa sina institutioner för att anta den utmaning som utvecklingen innebar. Det fanns redan teknisk expertis inom de specialiserade FN-organen, men det behövdes också en mekanism för att kanalisera ekonomiska resurser. Under 1957 inrättade FN en särskild fond till stöd för den alltmer omfattande infrastrukturen och industrialiseringen. Detta gav upphov till FN:s utvecklingsprogram (UNDP).

I början av 1960-talet försökte UNICEF ta till sig de nya tankarna och idéerna och staka ut sin egen väg. Det arbetet leddes huvudsakligen av Dick Heyward, UNICEF:s ställföreträdande generaldirektör och intellektuella kraftkälla från 1949 till 1981. I denna process genomgick UNICEF sin tredje viktiga omvandling.

Vändpunkten var en särskild kartläggning av barns grundläggande behov i hela världen. UNICEF tog initiativet till kartläggningen 1960. Det tog ett år att

genomföra den, och informationen inhämtades från aktuella lägesrapporter om barns behov, som andra specialiserade FN-organ hade genomfört inom sina respektive fackområden: Världshälsoorganisationen (hälsa och livsmedelsförsörjning), FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (livsmedelsförsörjning), Internationella arbetsorganisationen (arbete och försörjning), FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur (utbildning) och FN:s avdelning för sociala ärenden (social välfärd). Slutrapporten, *Children of the Developing Countries*, blev en vattendelare i synen på hur länderna skulle hjälpa sina mest utsatta medborgare.

I rapporten sammanfördes de sociala och ekonomiska sidorna av barns välfärd på ett nytt sätt. Rapporten innehöll också en teori om utveckling som underströk vikten av att tillfredsställa mänskliga behov under olika faser i barndomen och ungdomen. Särskilt förmedlades uppfattningen att barns behov bör finnas med i nationella utvecklingsplaner. Barn bör inte behandlas som om de vore värnlösa varelser eller en belastning i arbetet, utan i stället bör all politik inriktas på dem och på att bygga upp ett lands "mänskliga kapital". Mottot "barnen först" hade blivit allmänt spritt under 1900-talets tid av krig och katastrofer. Det begreppet fick nu även en innebörd i det långsiktiga utvecklingsarbetet. Det nya konceptet fick konsekvenser för UNICEF:s

Ledarskap i katastrofer

Trots UNICEF:s pågående förändring till ett utvecklingsorgan var organisationen ända fram till mitten av 1960-talet fullt engagerad i att ge katastrofhjälp. Åtgärder sattes in vid humanitära kriser såsom jordbävningarna i Marocko (1960) och i före detta Jugoslavien (1963), inbördeskriget i Kongo (1960-62) och svälten i Bihar, Indien (1966-67). Under senare delen av 1960-talet och under 1970-talet inträffade flera katastrofer som satte UNICEF:s unika roll i nödsituationer i skarpt fokus.

Biafra. Den första av dessa katastrofer var inbördeskriget i Nigeria 1967-70. Federala styrkor belägrade "utbrytarrepubliken" Biafra under två år och lämnade till slut invånarna i hungersnöd. Den humanitära krisen som blev följden visade sig vara mycket svår för FN. Organisationens mandat tillät inte att man ingrep i en sådan intern konflikt utan tillåtelse av landets regering, och någon sådan gavs inte. Även om UNICEF som FN-organ på samma sätt var bunden till principen att respektera suveränitet, fick organisationen visst manöverutrymme genom sina unika stadgar som säger att bistånd ska ges till alla barn endast på grundval av behov. UNICEF:s rykte om att ge lindring till barn på båda sidor i konfliktsituationer, hjälpte också till. UNICEF distribuerade förnödenheter och samlade in pengar utifrån löftet att de skulle användas för att hjälpa befolkningen på båda sidor. Detta förhållningssätt gav resultat och den nigerianska regeringen accepterade UNICEF:s neutralitet. När det upproriska motståndet till slut föll samman i januari 1970, och befolkningen i Biafra var ett svältande folk, var UNICEF den enda internationella organisation som fick stanna kvar. Omedelbara åtgärder för att lindra svälten sattes in och återupbyggnaden påbörjades.

Östra Pakistan (nuvarande Bangladesh). I november 1970 drog en cyklon av aldrig tidigare skadad intensitet in över deltaområdet i dåvarande östra Pakistan. En halv miljon människor drunknade, grödorna i ett område på cirka en miljon tunnland förstördes, och människors hem, fiskebåtar och boskap sveptes bort av en enorm tidvattenvåg. Mer än 4,5 miljoner människor drabbades. UNICEF:s viktigaste bidrag var att återupprätta vattenförsörjningen. Utrustning till ett omfattande program för att borra brunnar hade just anlänt när cyklonen slog till, och den användes för att reparera och åter ta i bruk mer än 11 000 brunnar under de närmast följande månaderna.

Kambodja. Vietnamesiska armén invaderade och besegrade Kambodja (dåvarande Kampuchea) 1979. Därmed var det slut på fyra års terrorregim ledd av Röda Khmererna och deras ledare Pol Pot. Störningarna i jordbruket och det vanliga ekonomiska livet under de Röda Khmererna mellan 1975 och 1978 förvärrades av invasionen. Detta ledde till stor brist på livsmedel och en hotande hungersnöd. Eftersom Vietnam hade angripit sin granne blev inte den nya regimen i Phnom Penh internationellt erkänd, oavsett hur populär den var jämfört med terrorregimen. Större delen av FN-systemet kunde därför inte samverka med myndigheterna i Phnom Penh. Men UNICEF hade utvecklat olika sätt att ta sig förbi sådana hinder. FN:s generalsekreterare, Kurt Waldheim, vände sig därför till UNICEF och bad organisationen agera som ledare för hela FN-systemet inne i Kambodja. Biståndsverksamheten, både inom landet och på gränsen mellan Thailand och Kambodja, drevs därför i samarbete med Internationella Röda korset. UNICEF behöll sin roll som ledande FN-organisation i Kambodja fram till 1981.

egen verksamhet. Organisationens representanter kunde inte längre hålla sig till att arbeta tillsammans med underavdelningar till hälso- och socialdepartement utan måste i stället engagera sig inom alla regeringsområden. Barnens situation skulle diskuteras inom de departement som ägnade sig åt nationell planering. Och eftersom barnfrågorna skulle behöva tas upp av forskningsinstitut och inom nationella undersökningar och planeringsprojekt, var detta aktiviteter som UNICEF hädanefter skulle stödja.

Den andra viktiga förändringen var att organisationen slutade kategorisera barns behov. I framtiden skulle UNICEF behandla barnens behov tillsammans med hela familjens behov, och då se till hela barnet. I stället för att bara bekymra sig för barns fysiska välbefinnande, beslutade UNICEF att organisationen skulle inrikta sig på barnets bredare intellektuella och psykologiska behov. Det omedelbara resultatet var att riktlinjerna förändrades. Från 1961 och framåt gav UNICEF för första gången ekonomiskt bistånd till formella och informella utbildningsprogram.

Liksom många andra i det internationella humanitära samfundet började UNICEF under de närmaste åren visa att organisationens verksamhetsområden var centrala för utvecklingen. Det var traditionella områden som mat, nutrition samt mödravård och barnhälsovård, men också nya områden som utbildning, kvinnofrågor, vattenförsörjning och sanitet. Inom dessa områden kunde UNICEF ge materiellt bistånd i form av utrustning, medicin, fordon och utbildningsstipendier. Men i mycket fattiga områden var det meningslöst att ge tekniska råd utan resurser att förverkliga dem.

Som grupp ville humanitära organisationer, däribland UNICEF, att vanliga familjer skulle uppleva konkreta förbättringar. Deras vision av utveckling bestod i att de fattigas behov sattes främst – i UNICEF:s fall, fattiga barns behov.

© UNICEF/H03/07/10/Howe

1977

Grundläggande service och informell utbildning når de fattiga i städerna. *En kåkstad, Peru.*

1978

Barnfrågor etableras som tätt sammanlänkade med kvinnofrågor. *En gemensam handpump, Bangladesh.*

© UNICEF/H03-0033/Murray-Lee

Vid mitten av decenniet dök dock ännu ett bekymmer upp vid horisonten. De som sysslade med demografi hade upptäckt att senare tiders lägre dödstal som inte åtföljdes av motsvarande lägre födelsetal belastade utvecklingsländernas befolkning hårt. Den befolkningsökning som hade tagit 300 år i Europa tog 50 till 75 år i delar av Afrika, Asien och Latinamerika. Vid ett möte i Addis Abeba 1966 uttalade sig UNICEF:s verkställande styrelse för att stödja konceptet "ansvarfullt föräldraskap" vars främsta mål var att förbättra alla barns, mödrars och familjers möjlighet att överleva, deras välfärd och livskvalitet. Konceptet innefattade förbättringar av kvinnors ställning (en förelöpare till konferenserna i Kairo och Peking), ökade läs- och skrivkunnigheten och förespråkade höjd äktenskapsålder och att oönskade graviditeter skulle undvikas.

UNICEF fick Nobels fredspris 1965. Tidigare under året hade Maurice Pate, som hade lett organisationen sedan den kom till, avlidit. Hans post som generaldirektör övertogs av Henry Labouisse. Under dennes omsorgsfulla ledning fick FN:s organisation för barn en gradvis alltmer framträdande roll i den tidens frågor. Trots det var det inte förrän 1972 som FN formellt erkände att UNICEF snarare var en utvecklings- än en katastroforganisation.

1970-TALET: ALTERNATIVENS DECENNIUM

Under det tidiga 1970-talet började utvecklingen gå allt trögare. Tanken att överföring av kapital och tekniskt kunnande snabbt skulle få slut på fattigdomen hade visat sig vara felaktig. Under de tidigare decennierna hade många utvecklingsländer nått god ekonomisk tillväxt (en ökning av bruttonationalprodukten med fem procent eller mer) men endast en liten del av detta hade sipprat ner till de fattiga. Antalet fattiga hade tvärtom ökat, liksom klyftan mellan fattiga och rika människor, och mellan fattiga och rika länder. En kraftig befolkningsökning bar delvis skulden till detta, men en annan orsak var politik som grundades på enkla antaganden. Det växande antalet utvecklingsanalytiker inom universitet, regeringar och internationella organisationer började febrilt analysera vad som hade gått fel och söka efter alternativ.

Så började en ny period av utvecklingstänkande. Eftersom ekonomisk tillväxt inte per automatik innebar ett slut på fattigdomen beslutade analytiker att det andra utvecklingsdecenniet måste omfatta projekt som medvetet inriktades på att hjälpa de fattiga att uppfylla de grundläggande behoven av mat, vatten, bostäder, hälsa och utbildning.

Robert McNamara, Världsbankens ordförande, gjorde 1972 ett viktigt uttalande. Han sade att utvecklingsländernas regeringar skulle omforma sin politik så att den kunde uppfylla behoven för de fattigaste 40 procenten av deras befolkning och lindra fattigdomen för dem direkt. Hörnpelaren i den nya utvecklingsstrategin var en uttalad insats mot fattigdomen, om än organiserad så att ekonomiska möjligheter inte skadades. De ekonomiska slagorden var "omfördelning med tillväxt" och "att uppfylla grundläggande behov".

Frivilligorganisationerna hade redan ett nära förhållande till de fattiga i och med små lokala projekt. UNICEF hade liknande fördelar, trots att organisationen arbetade på avstånd, eftersom man hade etablerat mycket närmare relationer med människorna ute i byarna än någon annan institution i FN.

Under det tidiga 1970-talet inträffade två särskilt viktiga händelser för den internationella utvecklingen. Den ena var att OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries) chockhöjde oljepriserna, vilket innebar slutet på billig energi och billig industrialisering och därmed även billig utveckling. Den andra var den globala bristen på mat som uppstod på grund av katastrofalt dåliga skördar över hela världen 1972 och 1974.

Händelserna fick viktiga efterverkningar på UNICEF. Oljeprishöjningen innebar högre priser på konstgödning och all den utrustning som behövdes för att öka jordbruksproduktionen. Bristen på mat i världen fick allvarliga konsekvenser för hälsan och välfärden hos 500 miljoner barn som bodde i de länder som betecknades som allra värst drabbade. UNICEF:s verkstäl- lande styrelse förklarade 1974 att det formellt rädde en "katastrof för barn". Det ansågs att 10 miljoner barn världen över led allvarlig brist på livsmedel redan innan krisen drabbade dem. När priset på mat fortsatte höjas var det oundvikligt att hungern och undernäringen ökade.

I samband med att Henry Labouisse och hans ställföreträdande generaldirektör Dick Heyward tillträdde, funderade man inom UNICEF också mycket över vilken programstrategi som på mest kostnadseffektivt sätt skulle nå ut till barn. UNICEF granskade 1975 resultaten av två viktiga studier – en om prioriteringar för barns livsmedelsförsörjning i utvecklingsländerna, och en annan, vilken genomfördes tillsammans med WHO, om alternativa metoder för att uppfylla grundläggande hälsobehov. Utifrån slutsatserna från dessa och två tidigare studier om utbildning växte UNICEF:s egen version av den alternativa arbetsmetoden fram. Den kom att benämnas "grundläggande service".

ATT UPPFYLLA GRUNDLÄGGANDE BEHOV

Enligt UNICEF nådde utvecklingen inte ut till stora delar av den fattiga befolkningen eftersom de tjänster som fanns inom hälsa, utbildning och utvidgat jordbruk var utformade efter de industrialiserade länderna. De tjänster som fanns nådde sällan ens ut till byarna, och när de väl gjorde det var de ofta inte samordnade. Ännu värre var att de ofta inte var kopplade till bybornas egen uppfattning om sina behov. Som ett alternativ föreslog UNICEF en rad integrerade grundläggande tjänster som skulle vara tillräckligt flexibla för att kunna anpassas efter det lokala samhället och användas där.

1978

Världens ledare utlovar "Hälsa för alla" genom att tillhandahålla primär hälsovård. *Syrien.*

Just när FN 1973 försökte hålla tillbaka antalet internationella årsdagar och tioårsjubileer och de kostsamma internationella konferenser som hölls i samband med dessa, bestämde sig Joseph Moerman, generalsekreterare för Internationella katolska barnbyrån, att påbörja en kampanj för ett internationellt barnår.

Trots att entusiasmen inledningsvis var måttlig, resulterade en intensiv lobbyverksamhet i ett betydande stöd från frivilligorganisationer och FN:s medlemsstater under 1976. Det internationella barnåret (International Year of the Child, IYC) bestämdes till 1979, det år då deklarationen om barnets rättigheter firade 20 år. Tre huvudsyften sattes upp för året: alla länder skulle göra en ny bedömning av situationen för barnen i landet, de skulle inspireras att på nytt anstränga sig för att göra något för de barn vars situation behövde förbättras, och rikare länder skulle öka sitt bistånd till dem vars utvecklingsnivå var betydligt lägre.

När förberedelserna blev intensivare började tanken på ett år för att fira barnen bli populär. Ett nätverk av 85 frivilligorganisationer bildade en specialkommitté för IYC i mitten av 1977. I slutet av 1979 var antalet medlemmar uppe i tusental. På regeringssidan var gensvaret lika överväldigande.

UNICEF utbildade och motiverade lekmän i samhället så att de kunde utföra enkla uppgifter av olika slag såsom att väga spädbarn, stimulera barn under deras tidiga utveckling och sköta grundläggande underhåll av handpumpar. De relativt få högutbildade yrkesmän som tidigare hade utfört rutinarbete kunde befrias från sådant arbete och istället handleda de stora grupperna frivilliga. På det sättet kunde tjänsterna utökas betydligt utan orimligt höga kostnader.

Vid en internationell konferens 1978 i Alma Ata i Sovjetunionen (nuvarande Almaty, Kazakstan), kom hälsoministrar från hela utvecklingsvärlden överens om att deras hälso- och sjukvårdssystem radikalt måste förändras och tillhandahålla primär hälsovård för alla invånare. Det som var livsnödvändigt var mödra- och barnsjukvård före, under och efter förlossningen. Därutöver gällde det akutsjukvård, kontroll av små barns viktökning, kontroll av sjukdomar, familjeplanering, rent dricksvatten och sanitet. Liksom när det gällde grundläggande service skulle vanliga människor

Det fanns optimister som hade hoppats att omkring 50 länder skulle inrätta nationella kommissioner för barnåret. I mitten av april 1978 hade mer än 70 länder redan gjort det, och i slutet av 1979 hade det bildats 148 sådana.

Som en del i aktiviteterna under barnåret genomförde flera länders regeringar undersökningar av barnens situation i landet, några för första gången någonsin. Andra tittade närmare på särskilda frågor som livsmedelsförsörjning (Kina, Haiti och Oman), polio (Malawi), vaccination (Bhutan), gatubarn (Colombia), föräldralösa barn (Tchad och Filippinerna) och flyktbarn (Finland). Några drev kampanjer för att få bort barnen från gatorna och in i skolan (Ghana och Kenya) och några inriktade sig på vården för funktionshindrade (Vietnam och Sydkorea). Mediehandlingar för barnåret täckte hela skalan från filmer och utställningar till långa välgörenhetsföreläsningar och galor.

I en rapport om barnens situation i utvecklingsländerna i slutet av 1979 skrev Henry Labouisse följande: "Avsikten med Internationella barnåret var inte att det skulle vara en högsta punkt på kurvan över vår omsorg om barnen, utan startpunkten för en fortsatt stigande kurva."

engageras i sin egen förebyggande hälsovård. Denna radikala vision ställde upp ett ambitiöst mål: "Hälsa för alla år 2000".

Under de två första utvecklingsdecennierna hade UNICEF hävdad att arbetet för barn var en del av en mycket större social och ekonomisk rörelse. Men betoningen på utveckling och på andra stora frågor för den tiden hade en avigsida. Det innebar att till och med inom det humanitära samfundet riskerade frågan om barndomens särskilda behov att försvinna. Ivriga att på nytt sätta barnen i centrum lyckades barnrelaterade frivilligorganisationer övertala FN att förklara 1979 som det Internationella barnåret. UNICEF ville från början inte lägga sin energi på ett festligt och eventuellt ytligt arrangemang, men övertalades till slut att spela en ledande roll. Internationella barnåret visade sig vara långt ifrån ytligt, istället blev det en stor succé. Barnfrågan hade nått ännu en historisk punkt.

1980–1989

© UNICEF/HQ93-147/LLeMoyn

1981

Arbete för att nå ut till gatubarnen.
Brasilien.

© UNICEF/HQ93-147/LLeMoyn

1982 Revolutionen för barns överlevnad lanseras under förkortningen "GOBI".

"G" står för growth monitoring, tillväxtkontroll. *Benin.*

© UNICEF/HQ93-147/LLeMoyn

I sin strävan att halvera antalet dödsfall hos de 15 miljoner barn som är under fem år, samlar UNICEF regeringar, lokala frivilligorganisationer och det internationella samfundet kring fyra enkla men effektiva metoder (tillsammans kallade GOBI: growth monitoring, oral rehydration, breastfeeding, immunization). Det handlar om kontroll av tillväxten för att få bukt med undernäring, socker-saltlösning mot uttorkning vid diarré, amning för att säkerställa små barns hälsa och vaccination mot sex dödliga barnsjukdomar. Organisationen lanserar också sin årsrapport, flaggskeppet *State of the World's Children* – en plattform för det opinionsbildande arbetet.

När 1980-talet inleddes, det tredje utvecklingsdecenniet, började utvecklingsländerna känna av den lågkonjunktur som drabbade hela världen. I industriländerna hade tillväxten plötsligt avtagit, och arbetslösheten hade nått högre nivåer än någon gång sedan 1930-talet. Nedgången spreds till utvecklingsländerna, och en viktig följd var en internationell skuldcrisis som utlöstes 1982 när Mexiko ställde in räntebetalningarna på ett allt högre skuldberg. Resultatet blev att många afrikanska och latinamerikanska länder drabbades av lågkonjunktur, samtidigt som långivarna gav direktiv om att deras ekonomier skulle strukturanpassas.

Situationen fick så allvarliga följder för de fattiga att den gav upphov till ett nytt uttryck, i stil med "katastrof för barn" på 1970-talet: "Adjustment with a Human Face" (Utveckling

Barns överlevnad och utveckling

”O” för oral rehydratation, socker-saltlösning, det billigaste sättet att bota uttorkning på grund av diarré. *Kina.*

© UNICEF/HQ98-1089/Patamelli

”B” för breastfeeding, amning, den näringsmässigt bästa starten i livet, *Egypten.*

© UNICEF/HQ91-0918/LaMoyné

”I” för immunization. Vaccinationskampanj mot polio, *Sudan.*

med människan i fokus). Detta begrepp beskrev så väl den oro som fanns för vad som hände de utsatta grupperna i utvecklingsländerna, att det snabbt blev ett känt uttryck inom internationellt utvecklingsarbete. På ett mycket påtagligt sätt flyttade konceptet UNICEF in i huvudfrånan för ekonomisk och social politik.

Samtidigt kom flera tecken på ökat hopp för barnen. Utvecklingen av grundläggande tjänster och primär hälsovård hade gett dem som arbetade med social och human utveckling en ny känsla av mening. Succén för Internationella barnåret 1979 visade att tiden var den rätta för att på nytt föra fram barnens sak.

UNICEF:s nya generaldirektör James P. Grant, som tog över efter Henry Labouisse i början av 1980, var fast besluten att dra fördel av dessa möjligheter.

I december 1982 tog Grant initiativet till det som kom att kallas ”barnens överlevnadsrevolution” och som senare kom att omfatta även barns utveckling. Kampanjen vände upp och ned på gammal vanlig visdom. Spädbarns- och barnadödligheten hade tidigare ansetts vara indikatorer på ett lands utveckling. Nu menade UNICEF att ett direkt ingripande mot spädbarns- och barnadödligheten kunde vara ett verktyg för utveckling. I samband med ett bakslag för 1950-talets stora kampanjer mot sjukdomar, föreslog nu UNICEF att

de vanliga infektionssjukdomar som drabbade små barn skulle bekämpas med enkla medicinska tekniker. Man valde ut fyra metoder som tillsammans kallades ”GOBI”: G för *growth monitoring*, tillväxtkontroll, för att regelbundet kontrollera ett barns välbefinnande; O för *oral rehydration*, socker-saltlösning för att behandla diarréer; B för *breastfeeding*, amning, som den näringsmässigt bästa starten i livet; och I för *immunization*, vaccination, mot de sex barnsjukdomarna med dödlig utgång som var möjliga att förebygga med vaccin: tuberkulos, difteri, kikhosta, smittkoppor, polio och mässling. En av fördelarna med projektet var att alla metoderna var billiga.

Frågan om barns överlevnad fick förvånansvärt stor genklang världen över, och många olika aktörer från olika delar av samhället samlades kring detta: nationella, internationella, bilaterala och ideella organisationer. Under 1980-talet utvecklade och finslipade UNICEF en strategi för social mobilisering. Under ledning av den ständigt aktive Jim Grant lyckades UNICEF inte bara engagera medierna och reklamvärlden. Organisationen bjöd också in samarbetspartners från många olika samhällsskikt: från religiösa ledare till goodwill-ambassadörer, från statsöverhuvuden till borgmästare, idrottsmän och politiker, branschorganisationer och fackförbund. De var med i rörelsen för barns överlevnad och utveckling och spred dess budskap.

Från 1982 och framåt dominerade skuldcrisen den internationella debatten, och det övergripande mönstret för relationerna mellan den rika och den fattiga delen av världen blev ekonomisk korrigerings. Utvecklingsvärldens ekonomier tvingades genomgå en strukturanpassning. Anpassningen innefattade att skära ned på offentliga utgifter, få bort bidrag och öppna ländernas ekonomi för utländska investeringar. I strukturanpassningens grävsta form påverkade nedskärningarna i de offentliga utgifterna den sociala sektorn negativt, bland annat inom hälsa och utbildning. Därför fick åtgärderna oproportionerligt allvarliga följder för de fattiga.

Första gången UNICEF ifrågasatte hur strukturanpassning fungerade i praktiken var i en undersökning som genomfördes på uppdrag av ställföreträdande generaldirektören Richard Jolly. Undersökningen hade titeln *The impact of world recession on children* och publicerades 1983. Den slutsats som redovisades var att fattiga barn drabbas värst av låg-

konjunkturen, och man gav två rekommendationer: att man i strukturanpassningen skulle erkänna behovet av att bibehålla miniminivåer för livsmedelsförsörjning och hushållsinkomster, samt att alltid skydda verksamheten i barnhälsovård och grundskola. Den första undersökningen följdes 1987 av en större och mer betydande, *Adjustment with a Human Face: Protecting the Vulnerable and Promoting Growth*. Den uppmärksammades och påverkade den internationella opinionen.

Under 1980-talet började UNICEF:s syn påverka den ekonomiska opinionen. Internationella valutafonden (IMF) och Världsbanken gjorde visserligen inte mycket för att i grunden förändra anpassningspaketen, men erkände ändå att det behövdes någon form av skyddsnet för de fattiga. Detta förändrade synsätt var ännu ett tecken på att UNICEF:s arbete nu hade inverkan på världspolitik och att utveckling inte längre kunde betraktas skild från dess inverkan på barnen.

ALLMÄN VACCINATION AV BARN

Amning, tillväxtkontroll och behandling med sockersaltlösning – alla dessa metoder hjälpte till att rädda liv och främja en hälsosam utveckling för barn. Men drivkraften bakom "barnens överlevnadsrevolution", den metod som togs emot med störst entusiasm över hela världen, var vaccination mot de viktigaste barnsjukdomarna. Vid världshälsomötet 1977 hade ett mål satts upp om att alla barn skulle vara vaccinerade 1990, men mot slutet av 1980-talet låg den genomsnittliga nivån för vaccinationer i utvecklingsländerna fortfarande mellan 10 och 20 procent. En viktig konferens i Bellagio i Italien i mars 1984 ledde till att *Task Force for Child Survival* bildades. Den innefattade inte bara UNICEF, utan också WHO, UNDP, Världsbanken och Rockefellerstiftelsen. Gruppen kom överens om att vaccination skulle ha högsta prioritet, inte bara för UNICEF:s GOBI-kampanj utan också för hela primärhälsovårdsrörelsen. Kampanjen blev på det sättet mycket bredare än UNICEF, och kom att kallas "en storartad allians för barnen".

Lyckade försök med nationella vaccinationsdagar genomfördes i Burkina Faso, Colombia och Senegal samt i vissa försöksområden i Indien och Nigeria. Men det verkliga testet för den globala kampanjen för vac-

ination av alla barn ägde rum i Turkiet 1985. 45 000 vaccinationsstationer ställdes upp, 12 000 personer inom sjukvården och 65 000 volontärer utbildades, och fem miljoner mödrar övertalades att ta med sina barn för vaccination tre gånger. Kampanjen blev en nationell händelse som engagerade opinionsbildare på olika samhällsnivåer och i olika geografiska områden. Två månader efter att kampanjen hade invigts hade 84 procent av målgruppen vaccinerats.

Publicitetsvärdet av succén i Turkiet var enormt. Den inspirerade inte bara länderna i närheten i Mellanöstern och Nordafrika, utan gav också ny styrka åt arbetet med att uppnå målet att vaccinera alla barn världen över. Framför allt visade erfarenheterna från Turkiet att det var möjligt att mobilisera ett helt samhälle för att nå målet att barnen ska överleva – inte bara genom att tillhandahålla en tjänst utan också göra så att människor kräver den.

Ett annat inspirerande exempel från 1985 gav vaccinationskampanjen ännu mer kraft. Inbördeskriget i El Salvador avstannade tillfälligt under en tre dagar lång vapenvila, så att barnen kunde vaccineras på ett säkert sätt. Vapenvilan för barnens hälsa blev ett praktiskt exempel på tanken att barn är fredszoner. Ungefär

250 000 barn vaccinerades i El Salvador och detta pilotprojekt upprepades sedan vid inbördeskrigen i Libanon, Sudan, Uganda och före detta Jugoslavien.

I november 1985, vid en särskild ceremoni för att fira FN:s 40-årsjubileum, åtog sig länderna på nytt att nå det mål som ursprungligen sattes upp 1977 – att alla barn skulle vara vaccinerade 1990. Det utökade vaccinationsprogrammet genomfördes med kraft i många länder, även i de mest befolkningstäta nationerna i världen – Kina och Indien. Från ett genomsnitt på 15 procent vaccinerade barn i början av decenniet, hade några utvecklingsländer redan ökat nivåerna till 60 procent eller mer 1985. Ett mål som några år tidigare hade verkat fullständigt ouppnåeligt låg nu inom räckhåll.

Under resten av 1980-talet genomförde många av utvecklingsländerna omfattande kampanjer för att nå upp till att minst 75 procent eller fler av barnen skulle vaccineras. Denna internationella insats beskrevs som den kanske största mobiliseringen någonsin i fredstid – och den blev framgångsrik, trots de stora nedskärningarna inom sociala sektorer som var nödvändiga på grund av den globala lågkonjunkturen och strukturanpassningen.

Mot slutet av decenniet bekräftades optimismen på flera olika håll. Framstegen inom livsmedelsförsörjningen var tillräckligt uppmuntrande för att världens ledare skulle sätta målet att halvera antalet undernärda barn till år 2000. Många länder i Latinamerika, Västindien och Asien förbättrade livsmedelsförsörjningen för barnen. Under 1980-talet förbättrades näringsstatusen i alla områden i världen (även om det endast var marginellt i Afrika söder om Sahara), och för alla kategorier av undernäring, förutom blodbrist.

Dessutom förbättrades tillgången till rent dricksvatten. Enligt Världshälsoorganisationens granskning mellan 1981 och 1990 ökade andelen familjer som hade tillgång till rent dricksvatten från 38 till 66 procent i

Sydostasien, från 66 till 79 procent i Latinamerika och från 32 till 45 procent i Afrika.

I slutet av decenniet beräknades kampen för barns överlevnad och utveckling ha räddat livet på 12 miljoner barn. Trots den stora succén hade den stora satsningen aldrig haft som enda mål att rädda livet på barn och förebygga sjukdomar och funktionshinder. Det bredare syftet var att ge ny kraft åt det allt svalare intresset för en människocentrerad utveckling och att sätta barnen främst.

Ett resultat var den internationella konferens som hölls 1990 under UNDP:s, UNESCO:s, UNICEF:s och Världsbankens ledning i Jomtien i Thailand. Där satte man upp målet "Utbildning för alla senast år 2000". Under åren närmast efter konferensen tredubblade Världsbanken utlåningen för grundläggande utbildning till en miljard dollar. UNDP gav 1990 ut sin första årliga *Human Development Report* där man förklarade att människan är både

1984

Kampen mot hungersnöden på Afrikas horn och i Sahelregionen. Etiopien.

1988

Stöd för barn som drabbats av krig och hiv/aids. En före detta barnsoldat, Kongo.

© UNICEF/HQ03-0306/Newsbitt

© UNICEF/HQ07-0604

1989

”Utbildning för alla” innebär flickor lika väl som pojkar. ”Meena”, en tecknad sydasiatisk hjältinna.

medel och mål för utveckling. Mänskliga framsteg snarare än ekonomisk framgång, ansågs än en gång överlägsna.

GENUSPERSPEKTIVET

Kraften bakom människocentrerad utveckling var oförminskad särskilt genom kvinnornas aktiviteter. Internationella organisationer som UNICEF började erkänna att kvinnor hade betydelse utöver sin biologiskt eller socialt bestämda roll som mödrar. Kvinnor var också försörjare, organisatörer och ledare. I många delar av utvecklingsvärlden leddes en tredjedel av hushållen av kvinnor. Fram till denna tidpunkt hade utvecklingsprocessen marginaliserat kvinnorna. Bristen på social och ekonomisk delaktighet för kvinnorna bromsade upp utvecklingen i allmänhet. Om ytterligare framsteg skulle vara möjliga krävdes därför att investeringar gjordes till fördel för kvinnorna, det vill säga att utvecklingen blev könsinriktad.

Den förändrade medvetenheten fick viktiga följder för UNICEF. Projektet för barns överlevnad och utveckling hade faktiskt två element som direkt stödde kvinnors rättigheter: utbildning för kvinnor och en viss tidsrymd

mellan barnafödslarna. Men när det gällde de mycket viktigare delarna av GOBI-programmet hade kvinnorna endast rollen som mor. Därför ville UNICEF, under hela 1980-talet, inte delta aktivt i kvinnofrågan. Men mot slutet av decenniet omarbetade organisationen sina riktlinjer om kvinnor, så att de innefattade även kvinnors rättigheter, med särskild inriktning på flickor.

BARNS RÄTTIGHETER OCH VÄRLDSTOPPMÖTET FÖR BARN

Rörelsen för kvinnors rättigheter sammanföll med starkare påtryckningar för barnens rättigheter. Intresset för den frågan hade svalnat något efter 1959 års deklaration om barnets rättigheter, men vaknat på nytt i samband med internationella barnåret. Frivilligorganisationerna som arbetade för barnens sak, drog fördel av detta nyväckta intresse och hävdade att särskilt skydd för barnen skulle vara mer än en uttalad princip. Det borde vara formulerat i lag.

Befolkningsökningen och den snabba industrialiseringen ökade trycket på barnen och familjelivet. Det tydligaste symtomet på social stress och familjens upplösning var det ökande antalet barn som arbetade

på gatan. Några bodde dessutom där. Många andra barn skadades av orsaker bortom fattigdom och underutveckling. Det handlade om barn som utsattes för våld och krig, barn med funktionshinder och barn som utnyttjades för arbete eller som objekt för kommersiella sexuella övergrepp. I mitten av 1980-talet myntade UNICEF ett nytt begrepp: *Children in Especially Difficult Circumstances* (CEDC), barn i särskilt svåra situationer.

Vid denna tidpunkt började UNICEF analysera sådana svåra situationer och utveckla riktlinjer för åtgärder. Internationella frivilligorganisationer för barn, å andra sidan, engagerade sig mer i att förespråka en skyddande lagstiftning för att se till att de som utnyttjar barn lagförs och straffas. Efter internationella barnåret hjälpte frivilligorganisationerna till att inrätta en mellanstatlig grupp under beskydd av FN:s kommission för mänskliga rättigheter. Gruppen började arbeta på ett utkast till en konvention som skulle ersätta 1959 års deklaration om barnets rättigheter.

UNICEF insåg att de förändrade förutsättningarna för barns överlevnad och utveckling kunde sammanlänkas med rörelsen för barnens rättigheter och organisationen utövade sitt inflytande i frågan. Även om stödet kom relativt sent blev UNICEF:s förmåga att mobilisera världens länder avgörande.

Två år senare, i november 1989, antog FN:s generalförsamling barnkonventionen. Den 2 september 1990 blev konventionen en del av internationell rätt. Inom ett år hade mer än 90 länder ratificerat den – och i slutet av september 1995 hade antalet stigit till 179. Ingen konvention om mänskliga rättigheter har någonsin ratificerats av så många länder så snabbt.

Den magiska formeln

1980-talet förklarades som internationella vatten- och sanitetsdecenniet. Inriktningen blev enormt framgångsrik. Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) fick 1,2 miljarder människor mellan 1981 och 1990 tillgång till rent dricksvatten, och 770 miljoner kunde leva under adekvata sanitära förhållanden.

UNICEF hade redan under 1970-talet bidragit till dessa förbättringar genom att borra brunnar och installera gemensamma pumpar. Men även om installerade handpumpar otvivelaktigt var bra för samhället, till exempel genom att minska tiden det tog för kvinnor och barn att hämta vatten, så kunde de inte i sig ha någon inverkan på den allmänna hälsan. Det krävdes också kunskapsspridning om hur viktig hygien är för att förebygga infektionssjukdomar.

Under det sena 1970-talet dog cirka fem miljoner barn varje år på grund av uttorkning till följd av diarré, vilket var mer än 30 procent av alla dödsfall hos barn. När ett barn har diarré och blir uttorkat rusar den lilla mängd vatten som barnet får i sig genom kroppen så snabbt att endast lite eller inget alls absorberas. Den traditionella västerländska behandlingen består i att ge vätska via intravenöst dropp. Det är en procedur som är klart olämplig för de flesta fall av diarré hos barn, och dessutom opraktisk när diarrén inträder långt från en sjukvårdsinrättning. Men 1968 upptäckte forskare i Indien och östra Pakistan att en blandning av salt, glukos och vatten i rätt proportioner gjorde att den absorberades av kroppen. När kolera drabbade flyktingläger under inbördeskriget i Bangladesh användes behandling med socker-saltlösning för 3 700 drabbade, varav över 96 procent överlevde. Det var inte förvånande att den ansedda medicinska tidskriften *The Lancet* kallade behandlingen för "århundradets kanske viktigaste medicinska framsteg".

Behandlingen med socker-saltlösning blev en central del av UNICEF:s nya GOBI-program och visade sig vara ett övertygande verktyg i rörelsen för barns utveckling. Det verkade underligt att den största anledningen till att barn dog världen över inte var en allvarlig sjukdom som var omöjlig att stoppa, utan istället uttorkning på grund av diarré. Att dödsfallen dessutom kunde förebyggas med något så enkelt som en blandning av salt, socker och vatten gjorde det inte mindre märkvärdigt.

Det ambitiösa målet var att över hela världen nå 50 procents användning av socker-saltlösning vid behandling av diarré. Även om detta inte uppnåddes var framstegen ändå imponerande. I slutet av 1990 framställdes 350 miljoner paket socker-saltlösning varje år, och 61 procent av världens befolkning hade tillgång till dem på den lokala kliniken eller på sitt apotek. Även om bara 32 procent faktiskt använde dem för att behandla diarré var det en ökning från endast en procent 1980. Den nedre gränsen låg på en miljon barn som varje år räddades av socker-saltlösning.

1990–1999

© UNICEF/H026-0253/Chap

1990

Barnkonventionen blir en del av internationell rätt. *Barn stödjer andra barn, Ecuador.*

© UNICEF/H026-0117/Mera

1990

Första världstoppmötet för barn någonsin. *FN-högkvarteret, New York.*

1992

Arbete med att ta hand om skadorna efter krig. *Psykosocialt bistånd, Bosnien och Hercegovina.*

UNICEF kallar till världstoppmötet för barn 1990. Där förbinder sig 159 länder att följa en handlingsplan för att främja barns överlevnad, skydd och utveckling. Barn ska ha företrädesrätt till samhällets resurser, under såväl goda som dåliga tider, och deras rättigheter ska erkännas och skyddas av barnkonventionen. Åtagandena vid världstoppmötet anger ramarna för UNICEF:s arbete under detta decennium.

Kampanjen för barns överlevnad och utveckling nådde sin kulmen i början av 1990-talet. Den 30 september 1990 intog 71 stats- och regeringschefer sina platser på ett världstoppmöte för barn. Mötet hölls under ledning av FN i New York, och höjdpunkten var undertecknandet av en världsdeklaration och en handlingsplan med tio punkter – bland annat ett antal mål för barnrelaterad mänsklig utveckling för år 2000. Målen innefattade angivna minskningar av barnadödlighet, mödradödlighet, undernäring och analfabetism, liksom uppsatta nivåer för tillgång till grundläggande hälsovård och familjeplanering, utbildning, vattenförsörjning och sanitet.

Mötet var ett av de viktigaste tillfällena i UNICEF:s historia. Det markerade ett vägskäl där arbetet för barn flyttades högt upp på den internationella agendan. Förespråkarna, bland annat UNICEF och dess samarbetspartners, var fast beslutna att stötta den kraft som mötet genererade och använda den som en språngbräda för en bredare process med planering och engagemang för barn. UNICEF vägledades av målen i handlingsplanen – och medarbetarna i de olika länderna över hela världen ansträngde sig mycket för att se till att varje regering arbetade fram sin egen nationella handlingsplan för att nå målen till år 2000.

Barns rättigheter erkänns

© UNICEF/NGO-0486/Chatsanti

© UNICEF/NGO-0486/Chatsanti

Insatser

för den globala vågen av flyktingar och internflyktingar. *Flyktingläger, Förenade republikerna Tanzania.*

1994

Återförening av 100 000 rwandiska familjer efter folkmoordet. *Ett centrum för att spåra anhöriga, [dåvarande] Zaire.*

© UNICEF/NGO-0886/Chatsanti

ATT HÅLLA SITT LÖFTE

Ett antal mål för decenniets mitt sattes upp; det första var regionala möten i Afrika och Sydostasien. I september 1993, på treårsdagen efter världstoppmötet, kallade FN:s generalsekreterare Boutros Boutros-Ghali till ett rundabordssamtal i New York, som fick namnet "Att hålla löftet till barnen". Där upprepades åtagandet att uppnå världstoppmötets mål och femårsmålen godkändes. De innefattade allmän ratificering av barnkonventionen, framsteg i riktning mot allmän grundläggande utbildning, samt mål för att kontrollera vissa sjukdomar och brister i livsmedelsförsörjningen. Senast i mitten av decenniet skulle stelkramp hos nyfödda vara utrotad eller ha minskat ned till en viss nivå. Detsamma gällde undernäring, polio, brist på A-vitamin, guineamask, jodbristsjukdomar, diarréer och sjukdomar som kan förebyggas med vaccin.

Målen för decenniets mitt hade delvis varit en åtgärd för att stödja kraften i processen efter världstoppmötet. UNICEF började 1993 publicera en årsrapport som hette *The Progress of Nations*. Rapporten samlade den senaste statistiken om ländernas framsteg inom de viktigaste områdena: hälsa, livsmedelsförsörjning, utbildning, ansvarsfullt föräldraskap och kvinnors rättigheter. Statistiken användes till något ganska kontroversiellt – nämligen till att rangordna länderna

efter prestation, vilket tydligt visade vilka regeringar som släpade efter i arbetet. Under 1980-talet hade den viktigaste indikatorn för UNICEF varit barnadödligheten, men under 1990-talet var det en lång rad indikatorer för barns och kvinnors välfärd, som ständigt övervakades och som man strävade efter att förbättra.

I världstoppmötets kölvatten gick UNICEF åter i spetsen för den världsomspännande kampanjen för att uppnå målen för mänsklig utveckling. Detta målinriktade förhållningssätt för att förverkliga barnens rättigheter och mänskliga utveckling, var en av Jim Grants största prestationer och mest betydelsefulla insatser för eftervärlden.

Länderna rapporterade under 1996 formellt till FN om utvecklingen mot målen för år 2000. Det fanns många exempel på betydande framsteg. WHO meddelade på världshälsodagen i april 1995 att 146 länder inte hade haft ett enda fall av polio på åtminstone ett år.

ATT BEKÄMPA SJUKDOMAR GENOM ETT INTEGRERAT FÖRHÅLLNINGSSÄTT OCH SAMARBETE

Inriktningen på barns överlevnad och utveckling fortsatte under 1990-talet. I ett försök att förbättra barns överlevnad utvecklade UNICEF och WHO ett

I början av 1990-talet uppskattades de ekonomiska resurser som behövdes för att uppnå tillgång till grundläggande social service överallt, uppgå till 136 miljarder dollar per år – mellan 70 och 80 miljarder mer än vad som i själva verket spenderades. Utvecklingsländerna avsatte i genomsnitt cirka 13 procent av ländernas budget till grundläggande social service, medan givarländerna lade cirka 10 procent av det officiella utvecklingsstödet till att finansiera dessa tjänster.

För att få bort det ekonomiska underskottet och säkerställa en miniminivå för grundläggande social service, lanserade världstoppmötet för social utveckling 20/20-initiativet, en överenskommelse mellan utvecklingsländerna och de industrialiserade länderna. 20/20-initiativet var inriktat på effektiv grundläggande social service (grundläggande utbildning, primärhälsovård, livsmedelsförsörjning samt rent dricksvatten och sanitet) till fattiga och utsatta människor.

Enligt 20/20-initiativet skulle de industrialiserade länderna och utvecklingsländerna var för sig anslå 20 procent av det officiella utvecklingsstödet, innefattande bidrag

genom multilaterala organisationer och frivilligorganisationer, och dessutom 20 procent av landets budget (efter att biståndet räknats av) till grundläggande social service, samt använda resurserna mer effektivt och rättvist. Det ansågs att målet på 20 procent skulle ge den ungefärliga summa som behövdes globalt för att finansiera allmän tillgång till grundläggande social service i utvecklingsländerna.

För regeringarnas del inriktades 20/20-initiativet på hur resurserna fördelades. Enligt initiativet kan resurser till grundläggande social service avsättas även i situationer då de statliga utgifterna måste begränsas. Behovet av bättre uppföljning av utgifterna för grundläggande social service betonades, så att de intresserade länderna skulle kunna sätta upp specifika mål, öka resurserna och nå överenskommelser enligt 20/20-initiativet. På givarsidan förespråkades större koncentration av det redan knappa offentliga biståndet till grundläggande social service.

nytt integrerat förhållningssätt till sjukdomar hos barn (Integrated Management of Childhood Illness, IMCI). Det innebar samordnade strategier för att kontrollera och behandla de fem sjukdomar som tillsammans svarar för de flesta dödsfallen bland barn under fem år: luftvägsinfektioner, uttorkning på grund av diarréer, mässling, malaria och undernäring. Programmet hade 1998 genomförts i 58 länder. För närvarande har mer än 80 länder framgångsrikt infört principen i sina sjukvårdssystem, och mer än 40 länder riktar särskild uppmärksamhet mot att förbättra familjens och samhällets vanor, vilket är en viktig väg att nå utsatta barn. IMCI har visat sig effektivt för att förbättra barns näringsstatus och öka graden av amning, användningen av myggnät som behandlats med insektsmedel samt antalet vaccinationer. Under hela 1990-talet fortsatte UNICEF att trappa upp arbetet med vaccinationer. Tillsammans med WHO publicerade organisationen 1996 *State of the World's Vaccines and Immunization*, en undersökning av hur långt vaccinationerna hade kommit, och med restriktioner och utmaningar inför framtiden. Under samma år distribuerade UNICEF 1,2 miljarder doser

vaccin som nådde barn över hela världen, hälften genom det globala programmet för att utrota polio. Under 1998 försåg UNICEF 97 länder med vaccin och annat stöd till vaccinationskampanjer mot polio. De nådde 450 miljoner barn, två tredjedelar av världens barn under fem år. Det resulterade i att polio nästan hade utrotats över hela världen, men det skulle förbli svårt att utrota sjukdomen helt. Två tredjedelar av världens barn under fem år vaccinerades återigen mot polio 1999. Då blev UNICEF den viktigaste leverantören av vaccin till utvecklingsländerna.

Under decenniet spelade organisationen också en viktig roll i arbetet med att bekämpa två andra allvarliga sjukdomar: malaria och hiv/aids. UNICEF gick i spetsen för arbetet mot malaria genom att bli en av de som startade samarbetet *Roll Back Malaria* (RBM) tillsammans med WHO, UNDP och Världsbanken. Sedan RBM bildades har det direkt bidragit till det globala arbetet mot malaria och ökade resurser för malariaprogram, samt till utvecklingen av ny teknik för att förebygga och behandla sjukdomen, till exempel myggnät som behandlats med långtidsverkande insektsmedel.

Under 1990-talet ökade UNICEF sina insatser för att bekämpa hiv/aids och bistå barn som drabbats av sjukdomen. UNAIDS bildades 1996 som en av organisationens medsponsorer. År 1999 spelade UNICEF en ledande roll för att stödja hiv-förebyggande program i mer än 20 länder. Samma år stödde organisationen ett pilotprogram för att förebygga överföring av hiv mellan mor och barn i elva länder, nio av dem enbart i Afrika söder om Sahara. Föräldrar fick frivillig rådgivning och testning, och gravida kvinnor fick mediciner för att förebygga att viruset överfördes till barnen.

FN:S KONVENTION OM BARNETS RÄTTIGHETER

Världstoppmötet för barn och barnkonventionen var de viktigaste faktorerna som påverkade UNICEF under 1990-talet.

Barnkonventionen trädde i kraft som internationell rätt den 2 september 1990 efter att den antagits av FN:s generalförsamling året innan. Den hade redan visat sig vara ett effektivt ramverk för internationella åtgärder. I slutet av 1995 hade barnkonventionen ratificerats av 179 länder. Redan då, fem år efter att den introducerats, ändrades inriktningen till att gälla genomförandet av konventionen, genom att UNICEF och andra samarbetspartners uppmuntrade alla länder att leva upp till sina grundläggande åtaganden för barnen.

Barnkonventionen och barnrörelsen blev allt viktigare under 1990-talet. Liksom 1948 års allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, uttryckte barnkonventionen något grundläggande mänskligt, och den utgjorde en referenspunkt för framtida generationer.

Hela barnkonventionen styrs av de grundläggande principerna om "icke-diskriminering" och "åtgärder för barnets bästa". Den innehåller särskilda bestämmelser om sociala, ekonomiska och

medborgerliga rättigheter för barn samt barns rätt till skydd och delaktighet, men även regeringarnas skyldigheter mot barn. Barns överlevnad, utveckling och skydd är inte längre en fråga om välgörenhet, utan om moral och skyldigheter. Regeringarna måste redovisa hur deras omvårdnad om barnen ser ut inför ett internationellt organ, FN:s barnrättskommitté, och regelbundet lämna in rapporter till denna.

Det viktigaste underliggande framsteget är att barnet erkänns som en egen individ. Sett med barnkonventionens ögon är barn inte längre föremål för medkänsla eller underkastade föräldrarnas styre, utan de är aktiva individer som agerar utifrån egen kraft för sin egen utveckling i förhållande till sin ålder och mognad.

DUBBLA SPÅR OCH EN NY VÄRLDSBILD

Det blev snart uppenbart att det fanns ett mycket nära samband mellan världstoppmötets mål och barnkonventionen. När UNICEF:s kontor i de olika länderna tryckte på för fler åtgärder, kunde de använda regeringens ratificering av barnkonventionen som ännu ett påtryckningsmedel. På samma sätt skulle

1994

UNICEF och UNESCO uppfinnar school-in-a-box.
Flyktingläger, Förenade republiken Tanzania.

Barnets rättigheter

Enligt barnkonventionen har varje barn rätt till:

	Artiklar*
Skydd mot diskriminering	2, 30
Åtgärder som vidtas för barnets bästa	3, 18
Överlevnad och utveckling	6
Identitet	7, 8
Familjerelationer och föräldrarnas ledning	5, 7–10, 18, 21, 25
Skydd mot olovligt bortförande och olaglig adoption	11, 21
Yttrande-, tanke-, samvets- och religionsfrihet	12–14
Föreningsfrihet och fredliga sammankomster	15
Lagligt skydd av privat- och familjeliv, hem och korrespondens	16
Tillgång till adekvat information	17
Skydd mot övergrepp och vanvård	19
Särskilt skydd och bistånd vid förlust av sin familjemiljö	20, 22
Skydd mot väpnad konflikt	22, 38–39
Särskild omvårdnad om barnet har något funktionshinder	23
Hälsa och tillgång till sjukvård	24
Social trygghet	26
Rimlig levnadsstandard	27
Utbildning	28–29
Vila och fritid, lek och rekreation samt kultur	31
Skydd mot barnarbete, människohandel, sexuellt och andra former av utnyttjande samt drogmissbruk	32–36, 39
Skydd mot tortyr och frihetsberövande	37–39
Värdighet och värde, även för unga lagöverträdare	40

*Artiklarna hänvisar till artikel 1–40 i barnkonventionen. De som citeras gäller uttryckligen barnens rättigheter eller konventionsstaternas skyldigheter gentemot barn.

påverkan att genomföra konventionen oundvikligen öka framstegen mot att nå världstoppmötets mål. Regeringarna behövde inte längre bara uppmanas att uppfylla målen för barnen; de kunde också få en påminnelse om att de faktiskt enligt internationell rätt var skyldiga att göra så. När UNICEF firade 50-årsjubileum 1996 hade organisationen till fullo anslutit sig till tanken att grunden för utveckling är mänskliga rättigheter och arbetade för att sätta barnets rättigheter överst på utvecklingsarbetets agenda. Det gällde särskilt de mest marginaliserade och missgynnade barnen, vilka löpte störst risk att uteslutas från den allmänna utvecklingen och åtgärder för att bekämpa fattigdom.

Den nya atmosfären kring barnens rättigheter hade andra återverkningar. Att skydda barn blev en mer central fråga för UNICEF än det någonsin hade varit tidigare. I mitten av 1980-talet hade påtryckningar från UNICEF-kontoren i länder som Ecuador, Guatemala, Indien, Kenya och Filippinerna, lett till att UNICEF utvecklade begreppet "barn som lever under särskilt svåra förhållanden". Detta omfattade gatubarn och barn i arbete samt barn som utsatts för övergrepp och vanvård eller väpnade konflikter. Men skyddsfrågorna spelade fortfarande relativt liten roll i organisationens programarbete. I och med att barnkonventionen slog fast att skydd mot våld och övergrepp är en av hörnstenarna när det gäller barnets rättigheter, blev det omöjligt att hålla fast vid ett sådant förhållningssätt.

För att kunna ta itu med denna viktiga fråga ökade UNICEF under 1990-talet sina resurser för att skydda barn. Under 1996 lade organisationen särskild vikt vid att nå de mest utsatta barnen i större och mindre städer, i slumområden och där hus ockuperats av barn. Insatserna skedde i nära samarbete med borgmästare och kommunstyrelser, så att frågan om barns rättigheter fördes högst upp på den lokala politiska

© UNICEF/WHO/UNAIDS/UNEP/UNESCO

Opinionsbildning

för rätten till utbildning. *Jemen.*

agendan. Samma år gav UNICEF stöd till två viktiga initiativ för att skydda barn: Världskongressen mot kommersiellt sexuellt utnyttjande av barn – det första internationella mötet som ägnades åt att bekämpa detta globala problem – och FN:s banbrytande undersökning om väpnade konflikters inverkan på barn av Graça Machel, specialist på barn i väpnad konflikt.

UNICEF:s arbete för att skydda barn mot våld, utnyttjande och övergrepp innefattade även en tioårig kampanj för att förbjuda personminor. Dessa var i många länder en orsak till att barn förlorade syn, armar, ben och även sitt liv. Under 1997 undertecknade två tredjedelar av världens länder konventionen om förbud mot användning, lagring, framställning och överföring samt förstörelse av personminor. UNICEF hjälpte till att formulera konventionen och är en av dess förespråkare. Särskilda ansträngningar gjordes även för att förhindra barnarbete och för att hjälpa barn som utsatts för sådant. Under 1997 antog UNICEF, tillsammans med andra deltagare i den internationella konferensen om barnarbete, en global agenda för att få bort de värsta formerna av barnarbete. Tre år senare hjälpte organisationen 29 länder att införa utbildningsprogram som syftade till att förhindra barnarbete.

Lindring

av sanktioners inverkan på barn. *Irak.*

© UNICEF/WHO/UNAIDS/UNEP/UNESCO

Barnkonventionen gav UNICEF en ny roll i de industrialiserade länderna. När ansvaret för efterkrigstidens Europa väl hade lagts åt sidan hade organisationen främst inriktat sitt arbete på de grundläggande behoven hos barn i utvecklingsländerna. Rättighetsperspektivet ändrade på detta. Barn i de industrialiserade länderna behövde också skyddas mot utnyttjande, våld och övergrepp. Fattigdom var även där långt ifrån ovanligt, om än i relativa snarare än i absoluta termer. UNICEF:s nationalkommittéer hittade i allt större utsträckning sin egen röst, och organisationen som helhet slog in på vägen mot ansvar för alla världens barn, inte bara för dem i utvecklingsländerna.

En av dem som hade uppsikt över UNICEF:s resa allt längre in på området barnens rättigheter, var Carol Bellamy som utsetts till UNICEF:s fjärde generaldirektör i maj 1995, efter Jim Grants död. Hon hade tidigare varit folkvald politiker i USA, advokat och chef för de fredsbevarande styrkorna. Det första Bellamy lade tonvikt på var att konsolidera organisationen efter de händelserika åren under Grants ledning. Men redan från början återspeglade hennes allmänna uttalanden både den viktiga position som barnens rättigheter hade och den mångfald som kännetecknade UNICEF:s ansvar för barnen under 1900-talets sista år.

2000–2006

Strävan

efter att utrota fattigdom och hunger och efter att minska barnadödligheten. *Malawi.*

2002

Arbetar för att uppnå allmän grundläggande utbildning. *Tillbaka-till-skolan-kampanjen. Afghanistan.*

När det nya millenniet börjar lovar världens ledare, i en deklaration med åtta millenniemål, att senast 2015 få bort det gissel som global fattigdom och diskriminering utgör. UNICEF arbetar tillsammans med regeringar, andra FN-organ och organisationer för att säkerställa att barnen finns med i millenniemålen och att löftena om ekonomisk, politisk och social utveckling hålls.

Millennietoppmötet den 6-8 september 2000 var det största mötet som någonsin hållits för stats- och regeringschefer. Dessa samlades för att ange vilken roll FN skulle spela under 2000-talet. I det dokument som blev resultatet, millenniedeklarationen, antogs sex grundläggande principer: frihet, jämlikhet och solidaritet, tolerans, icke-våld, respekt för naturen samt delat ansvar. Toppmötet beslutade också om det som kom att kallas millenniemålen – åtta specifika mål som ska uppnås före 2015. Både när det gäller den totala inriktningen på mänsklig utveckling och på tidsbegränsade mätbara mål, upprepade millennietoppmötet det som världstoppmötet för barn tidigare hade fört fram.

EN MILLENNIEDEKLARATION FÖR VÄRLDENS BARN

Den deklaration som antogs vid millenniemötet år 2000, och som bekräftades på nytt vid världstoppmötet 2005, har ett tydligt barnfokus. Vart och ett av millenniemålen är kopplat till barnens välfärd – från att utrota extrem fattigdom och svält till att skapa ett globalt

Barnen i centrum för millenniemålen

2002

FN:s specialsession om barn. För första gången någonsin talar barn inför FN:s generalförsamling, New York.

Främja

jämställdhet mellan könen och mödrars hälsa.
En kvinna får tröst när hennes barn har dött,
Sierra Leone.

Bekämpa

hiv/aids, malaria och andra sjukdomar. Föräldralösa barn som förlorat sin mamma i hiv/aids, Lesotho.

samarbete för utveckling. Millenniedeklarationen i sig innehåller omfattande åtaganden för barn, bland annat ett avsnitt om "att skydda de utsatta". I detta speglar millenniedeklarationen och millenniemålen många av de åtaganden som har antagits av de stater som anslutit sig till barnkonventionen.

Millenniedeklarationen har styrt UNICEF:s arbete sedan år 2000. Organisationen är starkt engagerad i att göra allt som är möjligt för att förverkliga millenniemålen. Vid decenniets början förstärkte UNICEF också sitt arbete för att skydda barn. Då spelade organisationen en aktiv roll vid formuleringen och lanseringen av två tilläggsprotokoll till barnkonventionen, vilka antogs av FN:s generalförsamling år 2000 och trädde i kraft år 2002. Dessa två protokoll är tilläggsprotokoll till konventionen om barnets rättigheter angående handel med barn, barnprostitution och barnpornografi samt tilläggsprotokoll till konventionen om barnets rättigheter angående barns inblandning i väpnad konflikt. Båda har ratificerats av mer än 80 regeringar.

UNICEF:s insatser för att förhindra barns direkta inblandning i väpnade konflikter, ökade under de första åren på 2000-talet. Organisationen spelade en nyckelroll när det gällde att befria barn från väpnade styrkor och andra stridande grupper, i bland annat

Afghanistan, Angola, Rwanda, Sierra Leone, Sri Lanka, Sudan och Uganda. En annan milstolpe nåddes i juli 2002 när Internationella brottmålsdomstolens stadgar trädde i kraft. Det innebar nämligen att nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper som värvar, rekryterar eller använder barn under 15 år i konflikter, gör sig skyldiga till krigsförbrytelser.

FN:S GENERALFÖRSAMLINGS SPECIALSESSION OM BARN

Utöver millenniemålen styrdes UNICEF:s arbete under det första decenniet på 2000-talet av den överenskommelse som blev resultatet av FN:s generalförsamlings specialsession om barn i maj 2002. Denna viktiga händelse var speciellt avsedd att vara en uppföljning av världstoppmötet för barn, i syfte att granska framstegen under 1990-talet. Specialsessionen var kulmen på tusentals organisationers arbete under många år. Den liknade ingen annan FN-konferens. Alla tänkbara organisationer, som i det civila samhället arbetade med och för barn, deltog aktivt i att organisera mötet.

Sex ledande organisationer som arbetar med barn samlades 2001, för att meddela att de åtagit sig att skapa en global rörelse för barn. Det var Bangladesh

Rural Advancement Committee (kallas numera BRAC), Netaid.org Foundation, PLAN International, Rädda barnen, UNICEF och World Vision. Rörelsens syfte var att engagera alla som ansåg att barnens rättigheter måste få högsta prioritet, från föräldrar till ministrar, från ansvarskännande företag till lärare och andra som arbetar med barnfrågor.

Syftet med den globala rörelsen för barn var att över hela världen mobilisera stöd för en agenda med tio punkter för att "tillsammans med barnen förändra världen". Kampanjen *Say Yes for Children* uppmanade människor över hela världen att engagera sig för att stödja viktiga åtgärder för att förbättra världen för barnen. Mellan april 2001, när Nelson Mandela och Graça Machel gav de första löftena, och maj 2002 när de i New York informerades om den senaste räkningen av antalet anhängare, hade mer än 94 miljoner människor världen över gått med i den så kallade *Say Yes*-kampanjen.

Meningen med allt detta stöd och denna mobilisering var att skapa ett klimat, där politiska ledare kände sig tvingade att ta sitt ansvar för barnen på allvar. Vid specialsessionen för barn kom världens ledare till slut överens om ett slutdokument som kallades "En värld

anpassad för barn", i vilket de åtog sig att slutföra agendan från världsstoppmötet för barn och införde 21 specifika mål för det kommande decenniet.

BARNES DELAKTIGHET

Specialsessionen var unik bland FN-möten även på ett annat sätt. Den uppmuntrade barnen till aktiv delaktighet.

Över 400 barn från mer än 150 länder samlades i FN:s generalförsamling i New York i maj 2002. De deltog i barnens forum som varade i tre dagar. Det öppnades av FN:s generalsekreterare, Kofi Annan, och avslutades med en ceremoni som leddes av Nelson Mandela, Graça Machel och Nane Annan. Däremellan var några tolkar och medhjälpare de enda närvarande vuxna. Barnen började sitt arbete i regionala grupper, fastställde de grundläggande reglerna om respekt för varandra och "enighet trots olikhet", som skulle styra deras tid tillsammans. Sedan delade de upp sig i grupper för att diskutera åtta viktiga frågor. De valde också ut en grupp som skulle komma fram till ett gemensamt uttalande som speglade deras åsikter. Uttalandet lästes slutligen upp för generalförsamlingen av 13-åriga Gabriela Azurduy Arrieta från Bolivia och 17-åriga Audrey Cheynut från Monaco.

Barnens deltagande i specialsessionen var en milstolpe och en utmaning för UNICEF och alla de andra närvarande organisationerna, att bibehålla och utveckla det aktiva engagemanget för barns delaktighet i arbetet.

KATASTROFER

Efter konflikten i Afghanistan och talibanernas fall uppmanades UNICEF att spela en viktig roll i rekonstruktionen av landets utbildningssystem. Kampanjen "Tillbaka till skolan" 2002 visade vad som är möjligt när det internationella samfundet har bestämt sig för att hantera en kris. De afghanska barnens längtan efter utbildning var enorm, sedan

Säkerställa

en hållbar miljö. Barn söker igenom avfall, Nepal.

Utbildning för flickor

Allmän grundläggande utbildning (millenniemål 2) och eliminering av könsskillnader i sekundär utbildning, helst senast 2005 och på alla nivåer senast 2015 (millenniemål 3), kommer att tvinga regeringar samt internationella givare och organ att räkna med alla de barn som för närvarande utestängs från utbildning.

Även om det finns bevis för att utbildningen för flickor har utökats över hela världen var framstegen inte tillräckligt påtagliga för att säkerställa att det rådde lika möjlighet till grundläggande och efterföljande utbildning för båda könen 2005. Fram till idag är det många av världens barn, majoriteten flickor, som inte får grundläggande utbildning. Bara under 2005 krävdes det ytterligare arbete i 54 länder för att målet skulle nås.

I samband med millenniedeklarationen och som en del i arbetet med att öka antalet flickor som får utbildning, lanserades the United Nations Girls' Education Initiative (UNGEI) år 2000. UNGEI är en utbredd rörelse och en viktig plattform för flickors utbildning. Den omfattar samarbetspartners av många olika slag, bland annat regeringar, FN-organ, givare, frivilligorganisationer, andra organisationer, den privata sektorn, religiösa grupper, föräldrar, lärare och studentorganisationer. UNGEI:s syfte är att bidra till att få

bort könsdiskriminering och könsskillnader i utbildningssystemen, genom åtgärder på såväl global och nationell nivå som på distrikts- och kommunnivå. UNICEF är huvudorgan och sekretariat för UNGEI, och arbetar strategiskt tillsammans med samarbetspartners inom UNGEI för att främja utbildning för flickor i mer än 100 länder.

Flickors utbildning står inför många utmaningar, allt ifrån katastrofer och hiv/aids till allt djupare fattigdom och bristande jämställdhet. För att öka åtgärderna i syfte att nå den jämlikhet i utbildningen som millenniemålen anger, bland annat allmän grundläggande utbildning senast 2015, arbetar UNICEF tillsammans med UNGEI med strategiska åtgärder inom ett antal projekt. Det handlar bland annat om att avskaffa skolavgifter och andra kostnader för grundläggande utbildning. Andra uppgifter är att främja en bred och likvärdig distribution av ett "undervisningspaket" med material och tjänster för att öka inskrivningen i skolor och höja kvaliteten, samt att använda skolor som centrum för lärande och annan service (till exempel vård och stöd) där barn hotas av hiv/aids, osäker livsmedelsförsörjning och sociala problem. Att uppnå dessa mål är inte enkelt, men det speglar millennieagendans anda. Globala utmaningar kräver ett effektivt och konsekvent samarbete. UNGEI kan visa sig vara ett sådant.

de under många års konflikt hade utestängts från skolan, särskilt under den talibanska regeringen. UNICEF:s roll i arbetet med att förse barnen med undervisningsmateriel var en unik prestation och den största insats i sitt slag som organisationen hade genomfört. Den 23 mars 2002, när omkring 3 000 skolor över hela Afghanistan slog upp portarna för miljoner pojkar och flickor, hade 93 procent av utbildningsmaterialet levererats. I september hade totalt tre miljoner barn börjat skolan igen, dubbelt så många som man från början beräknat. Cirka 30 procent av barnen var flickor, vilket var en stor framgång i ett land där endast fem procent av flickorna i skolåldern faktiskt gick i skolan, även före talibanregimen.

Kampanjen "Tillbaka till skolan" var en prestation som UNICEF:s generaldirektör Carol Bellamy var särskilt stolt över, eftersom utbildning för flickor redan hade blivit en av hennes hjärtefrågor.

UNICEF fick en ledande position när United Nations Girls' Education Initiative (UNGEI) lanserades av FN:s generalsekreterare vid världskonferensen för utbildning i Dakar år 2000.

Utbildning var en prioriterad fråga under de första åren på det nya seklet, inte minst eftersom de första millenniemålen var att senast 2005 uppnå jämställdhet mellan könen i grundläggande och sekundär utbildning. UNICEF lanserade sin egen strategi 2003 och pekade ut de 25 länder som löpte störst risk att misslyckas med detta mål. Organisationen lovade att samarbeta med dessa och att behandla flickors utbildning som en angelägen och till och med kritisk fråga. Att investera i utbildning för flickor, hävdade organisationen i *State of the World's Children 2004*, är en strategi som inte bara skyddar alla barns rätt till utbildning av hög kvalitet, utan också innebär en rivstart för alla andra utvecklingsmål.

Barn och hiv/aids

Varje minut dör ett barn under 15 år av en aidsrelaterad sjukdom. Varje minut blir ännu ett barn hiv-positivt. Varje minut smittas tre ungdomar mellan 15 och 24 år av hiv.

Dessa nakna siffror understryker vilken förödande inverkan hiv och aids har på barn och ungdomar. Barnen i Afrika söder om Sahara drabbas värst, men om inte hiv-pandemin stoppas är Asien på väg att få högre totalt antal hiv-infektioner år 2010. Miljoner barn och ungdomar är föräldralösa, utsatta på annat sätt eller redan drabbade av hiv eller aids – och de behöver omedelbart vård och skydd. Om nivåerna för hiv-infektion och aidsrelaterade dödsfall fortsätter att öka, kommer krisen att pågå under decennier, även om programmen för förebyggande arbete och behandling utökas.

Hiv och aids berövar miljoner barn deras barndom. Sjukdomen förvärrar de faktorer som orsakar att människor utestängs socialt, bland annat fattigdom, undernäring, bristfällig tillgång till grundläggande social service, diskriminering och stigmatisering, könsskillnader och sexuellt utnyttjande av kvinnor och flickor.

Nationella regeringar åtog sig att ta itu med hiv/aids inverkan på barn i en deklaration som godkändes vid FN:s generalförsamlings specialsession om hiv/aids 2001. De bekräftade detta på nytt vid en uppföljning i maj 2006. Men arbetet har gått långsamt. Barn förbises fortfarande ofta när man lägger upp strategier för hiv/aids, när riktlinjer formuleras och budgetmedel fördelas. Vid världstoppmötet 2005 lovade världens ledare att de skulle trappa upp åtgärderna mot hiv/aids genom förebyggande arbete, omvårdnad, behandling, stöd och ytterligare resurser.

UNICEF erkändes 2002 som det ledande organet inom UNAIDS, för att främja vård och stöd för barn som förlorat sina föräldrar i aids eller som själva drabbats av sjukdomen. Organisationen sammankallade 2003 det första *Global Partners Forum on Orphans and Children affected by HIV/AIDS*. UNICEF och dess samarbetspartners ökade under 2004 sina insatser för att föra upp barn som drabbas av hiv och aids på den globala agendan. Organisationen ökade rejält anskaffningen av antiviralmedicin samt utrustning för tester och diagnostisering.

Arbetet kulminerade 2005 när UNICEF och UNAIDS lanserade den globala kampanjen *Unite for Children. Unite against AIDS*. Kampanjen omfattar samarbetspartners från alla sektorer av det globala samhället, i en gemensam satsning för att säkerställa att barn och ungdomar inte bara finns med i hiv/aids-strategier, utan också blir den centrala inriktningen för arbetet. Kampanjens övergripande syfte är att uppnå millenniemål 6, nämligen att stoppa spridningen av hiv/aids senast 2015. Om kampanjens mål uppnås kommer det också att få positiva följder för de övriga millenniemålen.

Afghanistan var det starkaste exemplet på hur värdefull utbildning är i en katastrofsituation. Tack vare sin långa erfarenhet av humanitära kriser, har UNICEF lärt sig att utbildning inte är en lyx som ska tillhandahållas först när all annan hjälp är på plats. Tvärtom ska skolundervisningen prioriteras och påbörjas så snart som möjligt. Målet är att skapa "barnvänliga platser", det vill säga trygga områden där barn kan leka och gå i skolan. Detta koncept utvecklades under 1999 som reaktion på Kosovokrisen, jordbävningen i Turkiet och våldet i Östtimor och har sedan dess tillämpats i andra konfliktområden, bland annat i Guinea, Liberia, Sierra Leone och Irak, samt under efterverkningarna av naturkatastrofer.

HANDLINGSPLAN FÖR BARN I KATASTROFER

Utbildning är dock bara en del i UNICEF:s numera väletablerade och omfattande handlingsplan för att hjälpa barn i katastrofer (från 2004). På kort sikt, de första sex till åtta veckorna, ska enligt planen flera livsnödvändiga åtgärder vidtas: en snabb bedömning av barnens och kvinnornas situation, vaccination mot mässling, utdelning av A-vitamin, distribution av livsviktiga mediciner och näringstillskott, övervakning av näringsstatus för mödrar och barn, rent dricksvatten, sanitet och hygien, hjälp för att förebygga att familjer splittras samt skolundervisning och andra möjligheter till lärande.

UNICEF var bland de första som satte in åtgärder när tsunamin slog till i Asien i slutet av 2004. Tillsammans med sina samarbetspartners gav de omfattande bistånd till de drabbade länderna. Organisationen stödde återuppbyggnad av utbildnings-, vattenförsörjnings- och sanitetssystemen och arbetade för att skydda drabbade barn mot utnyttjande, människohandel och övergrepp samt för att återförena familjer.

På längre sikt innebär UNICEF:s katastrofplan också att skydda barn mot våld och exploatering och att

© UNICEF/NOH-023/ERNY

2005

Tsunamin i Indiska oceanen gav upphov till en humanitär insats som slog alla rekord. Ett år efter katastrofen, Indonesien.

Globala

samarbeten främjas så att utvecklingen för barn över hela världen kan gå snabbare. Ett läger för människor som på grund av en konflikt blivit internflyktingar, Liberia.

© UNICEF/NOH-018/NEUBH

bekämpa hiv och aids – vilket mer än någonsin spelar en större roll i 2000-talets UNICEF-program. Alla UNICEF:s fältkontor är till exempel numera engagerade i att utarbeta hiv/aids-relaterade program. 2005 lanserade organisationen den globala kampanjen *Unite for Children. Unite against AIDS* för att se till att hiv/aids-strategierna fokuserar på barnen.

BARNS ÖVERLEVAD OCH UTVECKLING ÄR FORTFARANDE FOKUS FÖR UNICEF:S ARBETE

Trots den ökade betoningen på skydd mot våld och övergrepp, utbildning och hiv/aids, är barns överlevnad och utveckling fortfarande fokus för UNICEF:s uppdrag och det som kommer främst i den nya *Medium-Term Strategic Plan* för 2006–2009. Som en del i systemet *Immunization Plus*, där man utforskar möjligheterna att genom vaccination också administrera andra livräddande tjänster, har UNICEF integrerat distribution av myggnät som behandlats med insektsmedel, i samband med rutinvaccinationer och prenatal hälsovård. Sedan 2002 har denna metod för att främja barns och kvinnors hälsa kallats *the Accelerated Child Survival and Development Strategy (ACSIDS)*. Den har tillämpats i elva länder i Väst- och Centralafrika och nått ut till cirka 16 miljoner människor, däribland 2,8 miljoner barn under fem år. De framgångsrika aktiviteterna har resulterat i att barnadödligheten under fem år har minskat med 10 till 20 procent.

UNICEF:s vacciner når mer än en tredjedel av världens barn, och organisationen är en viktig samarbetspartner i *the Global Alliance for Vaccines and Immunization (GAVI)*, ett banbrytande samarbete som lanserades år 2000. Syftet var att hjälpa länder att stärka sin vaccinationsservice, införa nya vacciner och öka användningen av redan tillgängliga vacciner för barn. Regeringarna i industrialiserade länder och utvecklingsländer, UNICEF, WHO, Världsbanken, Bill och Melinda Gates Foundation, frivilligorganisationer, vaccintillverkare samt sjukvårds- och forskningsinstitutioner arbetar tillsammans som samarbetspartners i alliansen. UNICEF är nu också världens största leverantör av myggnät mot malaria.

Allt detta styrker att UNICEF under årens lopp har breddat sin omsorg om barn, utan att för den skull släppa något av sitt tidigare ansvar. Utökningen återspeglas i organisationens totala inkomst, vilken mer än fördubblades under Jim Grants tid som generaldirektör och sedan mer än fördubblades igen under Carol Bellamys ledning. I maj 2005 efterträddes Bellamy av Ann M. Veneman som UNICEF:s generaldirektör. Under sina första år har Veneman betonat hur viktigt det är att använda millenniemålen som riktlinjer för att nå meningsfulla resultat för barnen under de kommande tio åren. Hon har också inriktat sig på att lansera och ge ny kraft åt samarbeten och kampanjer såsom ACSIDS och *Unite for Children. Unite against AIDS*.

Inför framtiden

Under 60 år har UNICEF arbetat över hela världen för barns behov och rättigheter. Organisationen har arbetat över nationsgränser och sociala klyftor för att kunna hjälpa barn och deras familjer. Under det nya millenniet, och inom ramen för ett omorganiserat och förnyat Förenta nationerna, stärker UNICEF samarbetet med andra för att skynda på framstegen för de yngsta medborgarna i världen.

I en idealisk värld behövs inte UNICEF. I en värld som följer alla artiklarna i barnkonventionen, som ser till att barn får den bästa tänkbara starten i livet, en utbildning som gör att de kan utvecklas så långt det är möjligt och skydd mot skada och utnyttjande, finns det inget behov av ett FN-organ för barn. Men en återblick på de 60 år som UNICEF har funnits till, visar den att vilka framsteg som än görs och hur långt utvecklingen än når, kommer det alltid att finnas nya utmaningar och nya katastrofer som gör att barnen behöver någon som står upp för deras rättigheter.

UNICEF hävdade i rapporten *State of the World's Children 2005* att barndomen hotas från speciellt tre håll. Fortfarande kan mer än en miljard barn inte utöva sina rättigheter eftersom de lider brist på förnödenheter av ett eller flera slag. Miljoner barn växer upp i familjer och samhällen som splittras av väpnade konflikter. Hiv/aids har lett till stigande siffror för barnadödligheten, betydligt lägre förväntad livslängd och miljoner föräldralösa barn, särskilt i Afrika söder om Sahara. Att uppnå millenniemålen senast 2015 skulle vara ett stort steg mot att få bukt med dessa hot mot barns rättigheter.

ETT UNIKT TILLFÄLLE

Den statistik för mänsklig utveckling som rubrikerna talar om kan verka mycket positiv om man ser tillräckligt långt fram. Ett exempel är dödligheten för barn under fem år som UNICEF alltid har framhållit som ett lika pålitligt riktmärke som andra enstaka indikatorer för ett

Tillsammans för barnen

samhälles hälsotillstånd. Om de nuvarande siffrorna för utvecklingen (mellan 1990 och 2005) fortsätter att förändras i samma takt, skulle den genomsnittliga barnadödligheten i världen om cirka 60 år, runt 2065, ligga på under tio dödsfall per 1 000 födda levande barn. Vid den tidpunkten skulle hela världen ha uppnått nästan lika låga nivåer för barnadödlighet som de industrialiserade länderna redovisar idag. Där är genomsnittet idag sex dödsfall per 1 000 födda levande barn, jämfört med 87 i utvecklingsvärlden och 155 i de sämst utvecklade länderna. Men de kraftigt stigande siffrorna för barnadödlighet i södra Afrika sedan 1990 till följd av hiv och aids, visar att minskningen av barnadödligheten sannolikt inte kommer att gå så stadigt nedåt. Och 1980 var det omöjligt att förutse eller ens föreställa sig hiv/aids-epidemin.

Även om det vore möjligt att dra en rak linje in i en framtid som vore relativt fri från sådana dödsfall hos barn som går att förebygga, så vore det ett svek mot världens barn idag och mot dem som föds under de kommande decennierna. Som en del i millenniemålen finns riktmärket att sänka dödligheten för barn under fem år med två tredjedelar jämfört med 1990 års nivåer, ned till 35 per 1 000 födda levande barn senast 2015. Den nuvarande minskningen av barnadödligheten går alldeles för långsamt, och det målet skulle inte vara uppnått förrän 2045. Tydligare uttryckt: om målet att sänka barnadödligheten uppnås, kan miljoner liv räddas som annars skulle förloras.

UNICEF:s historia bevisar hur viktigt det är att sätta upp tydliga mål som grundas på situationen i den värld vi lever i nu, inte på någon avlägsen framtidsdröm.

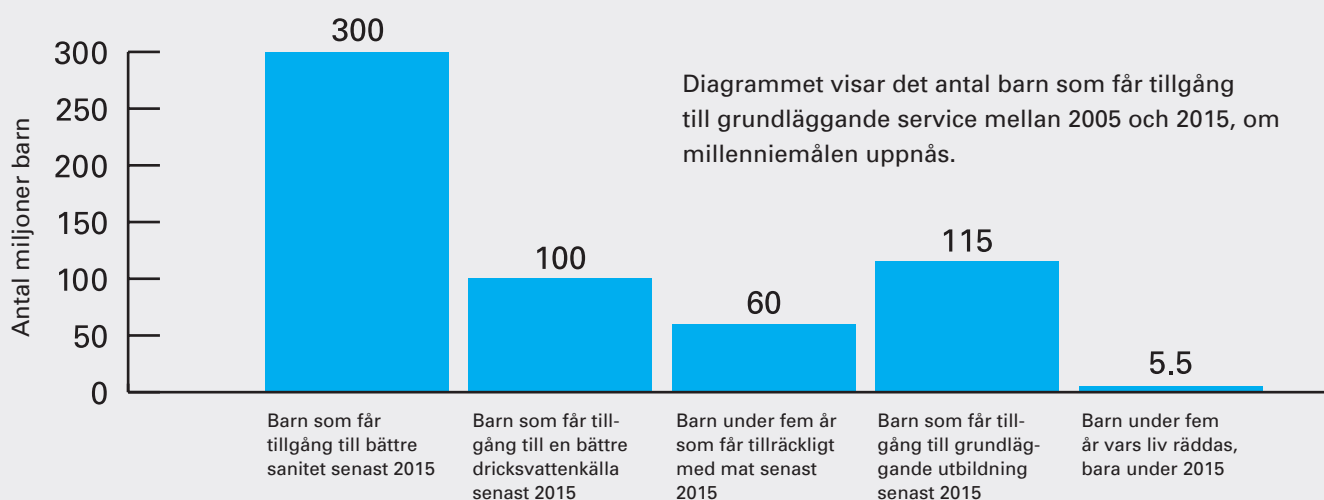

© UNICEF/HQ00-0779/Decesare

Enighet ger styrka

Effektivt, kreativt och varaktigt samarbete krävs för att millennieagendan för barn ska uppfyllas.

Uppnås millenniemålen förändras livet för miljoner barn under de närmaste tio åren

Källa: UNICEF, *The State of the Worlds Children 2006*, sidan 4.

Därför är organisationen helt inriktad på att uppnå millenniemålen före 2015, vilket skulle förändra livet för hundratals miljoner barn.

Världstoppmötet 2005 visade att framstegen mot millenniemålen inte har gått snabbt nog i många länder. I slutdokumentet från mötet angavs också tydligt vilka åtgärder som behövdes för att världen skulle komma på rätt spår igen. Först och främst krävs en gemensam insats för att hjälpa de barn och familjer som idag saknar tillgång till grundläggande service. Dessa snabba åtgärder, som beskrevs i 2005 års rapport från millennieprojektet och godkändes av världens ledare vid toppmötet, kan sätta fart på den mänskliga utvecklingen och minska fattigdomen. Men det är bara början – åtgärderna måste kompletteras med mer långsiktiga insatser som utgår ifrån ett rättighetsbaserat perspektiv på utveckling.

Denna korta historik har skildrat utvecklingen inom UNICEF i barnkonventionens spår – från biståndsgivare till förespråkare för mänskliga rättigheter. Denna förändring har fått väsentliga konsekvenser. Det är

inte längre acceptabelt att nöja sig med enbart procentuella förbättringar eller med att det är så bra som möjligt för så många som möjligt. De barn som idag utnyttjas eller lider brist på förnödenheter och annat, kan inte nonchaleras bara för att färre barn kommer att stå inför liknande svårigheter 2015 eller 2045. Dessa barns rättigheter kränks nu idag och deras behov är akuta. Som UNICEF förklarade i sin rapport *The State of the Worlds Children 2006*, är de miljoner barn över hela världen vars rättigheter är begränsade, troligen också de som är svårast att skydda mot utnyttjande och övergrepp och att nå med viktig service. Det är förmodligen dessa barn som kommer att förbli osynliga för dem som planerar utvecklingsarbetet, och som kommer att ha svårast att dra nytta av åtgärderna som ingår i millennieprojektet. I kampen för att nå millenniemålen, gör UNICEF sitt yttersta för att dessa barn inte ska hamna utanför och bli osynliga.

Ingenting som UNICEF gör sker dock isolerat. Från början grundades organisationen på samarbete och den har alltid stöttat och uppmuntrat andras handlingsprogram, såväl regeringars som frivilligorgani

sationers, snarare än att lansera egna initiativ. Under senare år har en mycket stark rörelse växt fram kring tanken om barnets rättigheter. UNICEF är endast en av aktörerna i denna rörelse, som förutom regeringar och internationella organ, också omfattar den privata sektorn samt medier, frivilligorganisationer och andra organisationer. UNICEF är också mycket engagerat i arbetet med FN-reformen, som är en annan linje inom millennieagendan och som under de närmaste åren kommer att leda till mycket större samverkan kring FN:s arbete för mänsklig utveckling världen över. Ett starkare och omorganiserat FN kommer att gynna barnen, liksom allt samarbetet som kan hjälpa ett land närmare millenniemålen. Effektivt samarbete är inte bara ett idealistiskt begrepp – det är nödvändigt för att målen ska förverkligas och för att de mest marginaliserade barnen ska kunna nås.

Det globala samarbetet har en gemensam vision om en värld anpassad för barn. Deltagarna i samarbetet delar övertygelsen om att en sådan värld inte behöver ligga långt fram i tiden, utan kan realiseras inom en generation. Förutsättningen är att ett mycket stort första steg tas före 2015. I denna värld går alla barn i skolan och har all den självständighet och det skydd mot övergrepp som det medför. I denna värld är alla barn vaccinerade mot de viktigaste dödliga sjukdomarna. I denna värld dör inga spädbarn i brist på några små, billiga doser socker-saltlösning. Inga barn stängs heller in i verkstäder där de arbetar under slaverilikt förhållanden eller utsätts för övergrepp, utnyttjande eller våld.

Den här världen kan finnas närmare än vi tror, men den kan också finnas alldeles för långt bort. Utvecklingen sker inte automatiskt, framsteg är inget som uppstår av sig självt. Utveckling uppstår istället ur de val vi gör som internationellt samfund och ur den beslutsamhet som krävs för att vi ska åstadkomma något. Under sina 60 år har UNICEF hållit fast vid tanken på en värld där barnen kommer först. Nu måste världen visa att tiden är mogen för den tanken.

Att samarbeta med andra är ett viktigt inslag i UNICEF:s kamp för att uppnå bättre resultat för barnen, förverkliga barns rättigheter och hjälpa länder att uppnå millenniemålen. När UNICEF bildades 1946 var mandatet att arbeta med bistånd och andra organisationer för barns välfärd. Sedan dess har UNICEF arbetat med en ständigt större grupp samarbetspartners, vilka delar åtagandet att se till att barn kan växa upp i en trygg skyddande miljö – utan våld, utnyttjande, fattigdom och diskriminering. De delar alla en vision om en värld där kön inte är en belastning och där barn är friska och fria, så att de kan utbilda sig och utvecklas till sin fulla potential. Under 1970-talet drev UNICEF:s samarbetspartners till exempel frågan om Internationella barnåret, vilket så småningom ledde till förslaget om barnkonventionen.

När UNICEF firar sin 60-årsdag är samarbetet med andra fortfarande ryggraden i organisationens arbete. Aktuella samarbetspartners är regeringar, mellanstatliga organisationer, internationella finansinstitut, civilsamhället, akademiska institutioner, religiösa organisationer, ungdoms- och idrottsorganisationer. UNICEF:s nationalkommittéer arbetar med givarländernas regeringar och civilsamhället i industriländerna för att samla in pengar, bilda opinion i barnrättsfrågor och göra barnen synliga i debatten. UNICEF stödjer program i 156 utvecklingsländer och arbetar tillsammans med regeringar, lagstiftare, massmedier och civilsamhället för att se till att barns rättigheter prioriteras i politiken när man utformar nationell policy för fattigdomsbekämpning och utveckling. UNICEF samarbetar också med privata företag som delar organisationens mål att skapa en värld anpassad för barn. Dessa samarbetspartners ger inte bara ekonomiskt stöd, utan bidrar även med forskning, teknisk expertis samt tillgång till logistiknätverk och kommunikationskanaler.

Som medlem i Förenta nationerna är UNICEF engagerat i reformprocessen som omformulerar FN-organens samarbete i syfte att förbättra effektiviteten. Under detta decennium har UNICEF och andra FN-organ alltmer engagerat sig i nya former för globalt samarbete. Tillsammans med ledare för regionala och mellanstatliga organ har man engagerat sig i frågor kring politik och investeringar, särskilt i samband med millennieagendan och handlingsplanen från FN:s generalförsamlings specialsession om barn. I FN-reformens anda och i syfte att öka framstegen mot millenniemålen, arbetar UNICEF nära andra FN-organ – till exempel i kampanjerna *Unite for Children*, *Unite against AIDS*, Utbildning för alla samt i insatser som Utrota svälten för barn och samarbetet för mödrar och barns hälsa. UNICEF har också en nyckelroll i framtagandet av FN-undersökningar samt i initiativ som millennieprojektets rapport och FN:s studie om våld mot barn. Varaktigt, effektivt och kreativt samarbete på alla nivåer är ett viktigt verktyg i det gemensamma arbetet för att förbättra livet för världens barn.

Under de sex decennier som har gått sedan UNICEF bildades har organisationen utvecklats från en katastroforganisation till ett utvecklingsorgan som åtagit sig att skydda barns rättigheter och uppfylla deras behov – var de än finns och under vilka förhållanden de än lever. UNICEF har arbetat över politiska, nationella och sociala gränser för att hjälpa barn och deras familjer. Under det nya millenniet och i ett FN som har fått ny kraft och ny form, stärker UNICEF samarbetet med andra för att skynda på insatserna för de yngsta medborgarna i världen.

Omslag: (Övre) © UNICEF/HQ46-0001
(Nedre) © UNICEF/HQ05-1646/Mohan

UNICEF Sverige
Box 8161, 104 20 Stockholm
Telefon 08-692 25 00
www.unicef.se
unicef@unicef.se

